

A logikai programozás alapgondolata

BEVEZETÉS A LOGIKAI PROGRAMOZÁSBA

- Logikai programozás (LP):
  - Programozás a matematikai logika segítségével
    - egy logikai program nem más mint **logikai állítások halmaza**
    - egy logikai **program futása** nem más mint **következtetési folyamat**
  - De: a logikai következtetés óriási keresési tér bejárását jelenti
    - szorítsuk meg a logika nyelvét
    - válasszunk egyszerű, ember által is követhető következtetési algoritmusokat
  - Az LP máig legelterjedtebb megvalósítása a **Prolog = Programozás logikában (Programming in logic)**
    - az elsőrendű logika egy erősen megszorított résznyelve az ún. **definit-** vagy **Horn-klózo** nyelve,
    - végrehajtási mechanizmusa: **mintaillesztés**es eljáráshíváson alapuló **visszalépés**es keresés.

LP-3

Az előadás LP részének áttekintése

- **1. blokk:** A Prolog nyelv alapjai (6 előadás)
  - Logikai háttér
  - Szintaxis
  - Végrehajtási mechanizmus
- **2. blokk:** Prolog programozási módszerek (6 előadás)
  - A legfontosabb beépített eljárások
  - Fejlettebb nyelvi és rendszerelemek
- Kitekintés: Új irányzatok a logikai programozásban (1 előadás)

LP-4

A Prolog/LP rövid történeti áttekintése

1960-as évek	Első tételbizonyító programok
1970-72	A logikai programozás elméleti alapjai (R A Kowalski)
1972	Az első Prolog interpreter (A Colmerauer)
1975	A második Prolog interpreter (Szeredi P)
1977	Az első Prolog fordítóprogram (D H D Warren)
1977-79	Számos kísérleti Prolog alkalmazás Magyarországon
1981	A japán 5. generációs projekt a logikai programozást választja
1982	A magyar MProlog az egyik első kereskedelmi forgalomba kerülő Prolog megvalósítás
1983	Egy új fordítási modell és absztrakt Prolog gép (WAM) megjelenése (D H D Warren)
1986	Prolog szabványosítás kezdete
1987-89	Új logikai programozási nyelvek (CLP, Gödel stb.)
1990-...	Prolog megjelenése párhuzamos számítógépeken Nagyhatékonyágú Prolog fordítóprogramok
	.....

Információk a logikai programozásról

● Prolog megvalósítások:

- SWI Prolog: <http://www.swi-prolog.org/>
- SICStus Prolog: <http://www.sics.se/sicstus>
- GNU Prolog: <http://pauillac.inria.fr/~diaz/gnu-prolog/>

● Hálózati információforrások:

- The WWW Virtual Library: Logic Programming:
<http://www.afm.sbu.ac.uk/logic-prog>
- CMU Prolog Repository:
(a <http://www.cs.cmu.edu/afs/cs/project/ai-repository/ai/lang/prolog/> címen belül)
  - Főlap: [0.html](#)
  - Prolog FAQ: [faq/prolog.faq](#)
  - Prolog Resource Guide: [faq/prg_1.faq](#), [faq/prg_2.faq](#)

Magyar nyelvű Prolog irodalom

Farkas Zsuzsa, Futó Iván, Langer Tamás, Szeredi Péter:

Az MProlog programozási nyelv.

Műszaki Könyvkiadó, 1989

jó bevezetés, sajnos az MProlog beépített eljárásai nem szabványosak.

Márkus Zsuzsa: Prologban programozni könnyű.

Novotrade, 1988

mint fent

Futó Iván (szerk.): Mesterséges intelligencia. (9.2 fejezet, Szeredi Péter)

Aula Kiadó, 1999

csak egy rövid fejezet a Prologról

Peter Flach: Logikai Programozás. Az intelligens következtetés példákon keresztül.

Panem — John Wiley & Sons, 2001

jó áttekintés, inkább elméleti érdeklődésű olvasók számára

English Textbooks on Prolog

- Logic, Programming and Prolog, 2nd Ed., by Ulf Nilsson and Jan Maluszynski, Previously published by John Wiley & Sons Ltd. (1995)
Downloadable as a pdf file from <http://www.ida.liu.se/~ulfni/lpp>
- Prolog Programming for Artificial Intelligence, 3rd Ed., Ivan Bratko, Longman, Paperback - March 2000
- The Art of PROLOG: Advanced Programming Techniques, Leon Sterling, Ehud Shapiro, The MIT Press, Paperback - April 1994
- Programming in PROLOG: Using the ISO Standard, C.S. Mellish, W.F. Clocksin, Springer-Verlag Berlin, Paperback - July 2003

Első Prolog programunk: hatványellenőrzés

● Egy egyszerű példa

```

/* ispow(a,b) = 1 <=> exists i, such that bi = a. Precondition: a,b > 0 */

int ispow(int num, int base) {
    if (num == 1)
        return 1;
    else if (num%base == 0)
        return ispow(num/base, base);
    else
        return 0;
}

ispow(Num, Base) :-
    ( Num == 1
    -> true
    ; Num rem Base == 0,
      Num1 is Num//Base,
      ispow(Num1, Base)
    ).

```

- `ispow` egy Prolog **predikátum**, azaz Boole értékű eljárás.
- Az eljárás egyetlen klózból áll, amely *Fej: -Törzs* alakú.
- Az eljárásfejből a paraméterek a `Num` és `Base` változók (**nagybetűsek!**)
- A törzs egyetlen célt tartalmaz, amely egy **feltételes szerkezet**:
`if Felt then Akkor else Egyébként ≡ ( Felt -> Akkor ; Egyébként )`
- A „true”, „A == B” és „A is B” szerkezetek beépített predikátumok hívásai.

Néhány beépített predikátum

- **Egyesítés:** $x = y$: az x és y **szimbolikus** kifejezések változók behelyettesítésével azonos alakra hozhatók (és el is végzi a behelyettesítéseket).
- **Aritmetikai predikátumok**
  - $x \text{ is } Kif$: A Kif **aritmetikai** kifejezést kiértékeli és **értékét** egyesíti x -szel.
  - $Kif1 < Kif2$, $Kif1 = < Kif2$, $Kif1 > Kif2$, $Kif1 = Kif2$, $Kif1 = \neq Kif2$, $Kif1 = \backslash = Kif2$: A $Kif1$ és $Kif2$ aritmetikai kifejezések értéke a megadott relációban van egymással ($=$: jelentése: aritmetikai egyenlőség, $\neq$: jelentése aritmetikai nem-egyenlőség).
  - Ha Kif , $Kif1$, $Kif2$ valamelyike nem **tömör** (változómentes) aritmetikai kifejezés $\Rightarrow$ hiba.
  - Legfontosabb aritmetikai operátorok: $+$, $-$, $*$, $/$, rem , $//$ (egész-osztás)
- **Kiíró predikátumok**
  - $write(X)$: Az X Prolog kifejezést kiírja.
  - nl : Kiír egy újsort.
- **Egyéb predikátumok**
  - $true$, $fail$: Mindig sikerül ill. mindig meghiúsul.
  - $trace$, $notrace$: A (teljes) nyomkövetést be- ill. kikapcsolja.

Programfejlesztési beépített predikátumok

- $consult(File)$ vagy $[File]$: A $File$ állományban levő programot beolvassa és értelmezendő alakban eltárolja. ($File = user \Rightarrow$ terminálról olvas.)
- $listing$ vagy $listing(Predikátum)$: Az értelmezendő alakban eltárolt összes ill. adott nevű predikátumokat kilistázza.
- $compile(File)$: A $File$ állományban levő programot beolvassa, lefordítja.
- A lefordított alak gyorsabb, de nem listázható, **kicsit** kevésbé pontosan nyomkövethető.
- $halt$: A Prolog rendszer befejezi működését.

```
> sicstus
SICStus 3.11.0 (x86-linux-glibc2.3): Mon Oct 20 15:59:37 CEST 2003
| ?- consult(ispow).
% consulted /home/user/ispow.pl in module user, 0 msec 376 bytes
yes
| ?- ispow(8, 3).
no
| ?- ispow(8, 2).
yes
| ?- listing(ispow).
(...)
yes
| ?- halt.
>
```

Általános (nem Boole-értékű) függvények Prologban

- Példa: Természetes számok hatványozása

```
/* powd(a,n) = a^n */
int powd(int a, int n) {
    if (n > 0)
        return a*powd(a,n-1);
    else
        return 1;
}

/* powd(A, N, P): A^N = P. */
powd(A, N, P) :-
    ( N > 0
    -> N1 is N-1,
        powd(A, N1, P1),
        P is A*P1
    ; P = 1
    ).

| ?- powd(2, 8, P).
P = 256 ?
```

- A 2-argumentumú $powd$ függvénynek a 3-argumentumú $powd$ predikátum felel meg.
- A függvény két argumentumának a predikátum első két, **bemenő**, azaz behelyettesített argumentuma felel meg.
- A függvény eredménye a predikátum utolsó, kimenő argumentuma, amely általában behelyettesítetlen változó.

Predikátum definiálása több klózzal

- A feltételes szerkezet nem alap-építőeleme a Prolog nyelvnek (az első Prologokban nem is volt)
- Helyette több **egymást kizáró** klózt is lehet alkalmazni:

```
/* powd(A, N, P): A^N = P. */
powd(A, N, P) :-
    ( N > 0
    -> N1 is N-1,
        powd(A, N1, P1),
        P is A*P1
    ; P = 1
    ).

powd2(A, N, P) :-
    N > 0,
    N1 is N-1,
    powd2(A, N1, P1),
    P is A*P1.

powd2(A, N, 1) :- N =< 0.
```

- Ha egy predikátum több klózból áll, a Prolog **mindegyiket** megkísérli felhasználni a futásban:
  - ha $powd2$ második paramétere (N) pozitív, akkor az első klózt használja,
  - egyébként (azaz ha $N = < 0$) a második klózt.
- Ha $powd2$ második klózaként $powd(A, 0, 1)$ állna akkor negatív kitevő esetén a hívás meghiúsulna (egyik klóz sem lenne alkalmazható).
- Általában nem kell kizáró feltételeket alkalmazni, így egy kérdésre több választ is kaphatunk!

```
gyöke(A, B, C, X) :- X is (-B + sqrt(B*B-4*A*C))/(2*A).
gyöke(A, B, C, X) :- X is (-B - sqrt(B*B-4*A*C))/(2*A).
```

Több választ adó predikátumok — a családi kapcsolatok példája

• Adatok

Egy gyerek–szülő kapcsolat, pl.

gyerek	szülő
Imre	István
Imre	Gizella
István	Géza
István	Sarolta
Gizella	Civakodó Henrik
Gizella	Burgundi Gizella

• A feladat:

Definiálandó az unoka–nagyözülő kapcsolat, pl. keressük egy adott személy nagyözüleit.

A nagyözülő feladat — Prolog megoldás

```
% szuloje(Gy, Sz):Gy szuloje Sz.
szuloje('Imre', 'Istvan').
szuloje('Imre', 'Gizella').
szuloje('Istvan', 'Géza').
szuloje('Istvan', 'Sarolt').
szuloje('Gizella',
        'Civakodó Henrik').
szuloje('Gizella',
        'Burgundi Gizella').

% Gyerek nagyözuloje Nagyszulo.
nagyözuloje(Gyerek, Nagyszulo) :-
    szuloje(Gyerek, Szulo),
    szuloje(Szulo, Nagyszulo).

% Kik Imre nagyözülei?
| ?- nagyözuloje('Imre', NSz).
NSz = 'Géza' ? ;
NSz = 'Sarolt' ? ;
NSz = 'Civakodó Henrik' ? ;
NSz = 'Burgundi Gizella' ? ;
no

% Kik Géza unokái?
| ?- nagyözuloje(U, 'Géza').
U = 'Imre' ? ;
no
```

Adatstruktúrák deklaratív nyelvekben — példa

• A bináris fa adatstruktúra

- vagy egy csomópont (node), amelynek két részfája van mutat (left, right)
- vagy egy levél (leaf), amely egy egészt tartalmaz

• Binárisfa-struktúrák különböző nyelveken

```
% Struktúra deklarációk C-ben
enum treetype Node, Leaf;
struct tree {
    enum treetype type;
    union {
        struct { struct tree *left;
                struct tree *right;
                } node;
        struct { int value;
                } leaf;
    } u;
};

% Adattípus-deklaráció SML-ben
datatype Tree =
    Node of Tree * Tree
  | Leaf of int

% Adattípus-leírás Prologban
:- type tree --->
    node(tree, tree)
  | leaf(int).
```

Bináris fák összegzése

• Egy bináris fa levélösszegének kiszámítása:

- csomópont esetén a két részfa levélösszegének összege
- levél esetén a levélben tárolt egész

```
% C nyelvű (deklaratív) függvény
int sum_tree(struct tree *tree)
{
    switch(tree->type) {
        case Leaf:
            return tree->u.leaf.value;
        case Node:
            return
                sum_tree(tree->u.node.left) +
                sum_tree(tree->u.node.right);
    }
}

% SML függvény
fun sum_tree( Node(Left,Right) )
    = sum_tree Left +
      sum_tree Right
  | sum_tree( Leaf(Val) ) = Val

% Prolog eljárás (predikátum)
sum_tree(leaf(Value), Value).
sum_tree(node(Left,Right), S) :-
    sum_tree(Left, S1),
    sum_tree(Right, S2),
    S is S1+S2.
```

Bináris fák összegzése

● Prolog példafutás

```
% sicstus -f
SICStus 3.10.0 (x86-linux-glibc2.1): Tue Dec 17 15:12:52 CET 2002
Licensed to BUTE DP course
| ?- consult(tree).
% consulting /home/szeredi/peldak/tree.pl...
% consulted /home/szeredi/peldak/tree.pl in module user, 0 msec 704 bytes
yes
| ?- sum_tree(node(leaf(5),
                node(leaf(3), leaf(2))), Sum).
Sum = 10 ? ;
no
| ?- sum_tree(Tree, 10).
Tree = leaf(10) ? ;
! Instantiation error in argument 2 of is/2
! goal: 10 is _73+_74
| ?- halt.
%
```

● A hiba oka: a beépített aritmetika egyirányú: a `10 is S1+S2` hívás hibát jelez!

Peano aritmetika — összeadás

● A természetes számok halmazán az összeadást definiálhatjuk a Peano axiómákkal ha a számokat az $s(X)$ „rákövetkező” függvény segítségével ábrázoljuk:

$1 = s(0)$, $2 = s(s(0))$, $3 = s(s(s(0)))$, ... (Peano ábrázolás).

```
% plus(X, Y, Z): X és Y összege Z (X, Y, Z Peano ábrázolású).
plus(0, X, X).                % 0+X = X.
plus(s(X), Y, s(Z)) :-
    plus(X, Y, Z).            % s(X)+Y = s(X+Y).
```

● A `plus` predikátum több irányban is használható:

```
| ?- plus(s(0), s(s(0)), Z).      Z = s(s(s(0))) ? ; no      % 1+2 = 3
| ?- plus(s(0), Y, s(s(s(0))))).  Y = s(s(0)) ? ; no      % 3-1 = 2
| ?- plus(X, Y, s(s(0))).         X = 0, Y = s(s(0)) ? ; % 2 = 0+2
                                  X = s(0), Y = s(0) ? ; % 2 = 1+1
                                  X = s(s(0)), Y = 0 ? ; % 2 = 2+0
                                  no
| ?-
```

Adott összegű fák építése

● Adott összegű fát építő eljárás Peano aritmetikával:

```
sum_tree(leaf(Value), Value).
sum_tree(node(Left, Right), S) :-
    plus(S1, S2, S),
    S1 \= 0, S2 \= 0,      % X \= Y beépített eljárás, jelentése:
                          % X és Y nem egyesíthető
                          % A 0-t kizárjuk, mert különben ∞ sok megoldás van.
    sum_tree(Left, S1),
    sum_tree(Right, S2).
```

● Az eljárás futása:

```
| ?- sum_tree(Tree, s(s(s(0)))).
Tree = leaf(s(s(s(0)))) ? ;      % 3
Tree = node(leaf(s(0)),leaf(s(s(0)))) ? ; % (1+2)
Tree = node(leaf(s(0)),node(leaf(s(0)),leaf(s(0)))) ? ; % (1+(1+1))
Tree = node(leaf(s(s(0))),leaf(s(0))) ? ; % (2+1)
Tree = node(node(leaf(s(0)),leaf(s(0))),leaf(s(0))) ? ; % ((1+1)+1)
no
```

A Prolog adatfogalma, a Prolog kifejezés

● konstans (*atomic*)

- számkonstans (*number*) — egész vagy lebegőpontos, pl. `1`, `-2.3`, `3.0e10`
- névkonstans (*atom*), pl. `'István'`, `ispow`, `+`, `-`, `<`, `sum_tree`

● összetett- vagy struktúra-kifejezés (*compound*)

- ún. kanonikus alak: $\langle \text{struktúranév} \rangle (\langle \text{arg}_i \rangle, \dots)$
  - a $\langle \text{struktúranév} \rangle$ egy névkonstans, az $\langle \text{arg}_i \rangle$ argumentumok tetszőleges Prolog kifejezések
  - példák: `leaf(1)`, `person(william,smith,2003,1,22)`, `<(X,Y)`, `is(X, +(Y,1))`
- szintaktikus „édesítőszerek”, pl. operátorok: $X \text{ is } Y+1 \equiv \text{is}(X, +(Y,1))$

● változó (*var*)

- pl. `X`, `Szulo`, `X2`, `_valt`, `_`, `_123`
- a változó alaphelyzetben behelyettesíthető, értékkel nem bír, az egyesítés (mintaillesztés) művelete során egy tetszőleges Prolog kifejezést vehet fel értékül (akár egy másik változót)

Predikátumok, klózek

• Példa:

```
% két klózból álló predikátum definíciója, funktora: sum_tree/2
sum_tree(leaf(Val), Val).           % 1. klóz, tényállítás
sum_tree(node(Left,Right), S) :-    % fej \
    sum_tree(Left, S1),             % cél  \
    sum_tree(Right, S2),            % cél  | törzs | 2. klóz, szabály
    S is S1+S2.                     % cél  /      /
```

• Szintaxis:

```
<Prolog program> ::= <predikátum>...
<predikátum>     ::= <klóz>...      {azonos funktorú}
<klóz>          ::= <tényállítás>...|
                  <szabály>...     {klóz funktora = fej funktora}

<tényállítás>   ::= <fej>
<szabály>      ::= <fej> :- <törzs>
<törzs>        ::= <cél>, ...
<cél>          ::= <kifejezés>
<fej>         ::= <kifejezés>
```

Deklaratív programozás. BME VIK, 2006. őszi félév

(Logikai Programozás)

A PROLOG NYELV KÖZELÍTŐ SZINTAXISA

LP-23

Prolog programok formázása

• Programok javasolt formázása:

- Az egy predikátumhoz tartozó klózek legyenek egymás mellett a programban, közéjük ne tegyünk üres sort. A predikátumokat válasszuk el üres sorokkal.
- A klózfejet írjuk sor elejére, minden célt lehetőleg külön sorba, néhány szóközzel beljebb kezdve

Deklaratív programozás. BME VIK, 2006. őszi félév

(Logikai Programozás)

LP-24

Prolog kifejezések

• Példa — egy klózfej mint kifejezés:

```
%      sum_tree(node(Left,Right), S)   % összetett kif., funktora sum_tree/2
%
%      |         |         |
% struktúranév   |         argumentum, változó
%               \- argumentum, összetett kif.
```

• Szintaxis:

```
<kifejezés> ::= <változó> | {Nincs funktora}
              <konstans> | {Funktora: <konstans>/0}
              <összetett kifejezés> | {Funktora: <struktúranév>/<arg.szám>}
              ( <kifejezés> )      {Operátorok miatt, ld. később}

<konstans>  ::= <névkonstans> |
              <számkonstans>

<számkonstans> ::= <egész szám> |
                  <lebegőpontos szám>

<összetett kifejezés> ::= <struktúranév> ( <argumentum>, ... )
<struktúranév>      ::= <névkonstans>
<argumentum>       ::= <kifejezés>
```

Deklaratív programozás. BME VIK, 2006. őszi félév

(Logikai Programozás)

Lexikai elemek

Példák:

```
% változó:      Fakt FAKT _fakt X2 _2 _
% névkonstans: fakt ≡ 'fakt' 'István' [] ; ', ' += ** \= ≡ '\\='
% számkonstans: 0 -123 10.0 -12.1e8
% nem névkonstans: !=, Istvan
% nem számkonstans: 1e8 1.e2
```

Szintaxis:

```
<változó> ::= <nagybetű><alfanumerikus jel>...|
_<alfanumerikus jel>...
<névkonstans> ::= ' <idézett karakter kar>... ' |
<kisbetű><alfanumerikus jel>...|
<tapadó jel>...|!|;|[]|{|}
<egész szám> ::= {előjeles vagy előjeltelen számjegysorozat}
<lebegőpontos szám> ::= {belsejében tízedespontot tartalmazó
számjegysorozat esetleges exponenssel}
<idézett karakter> ::= {tetszőleges nem ' és nem \ karakter} | \ <escape szekvencia>
<alfanumerikus jel> ::= <kisbetű> | <nagybetű> | <számjegy> | _
<tapadó jel> ::= + | - | * | / | \ | $ | ^ | < | > | = | ' | ~ | : | . | ? | @ | # | &
```

Szintaktikus édesítőszer: operátorok

Példa:

```
% S is -S1+S2 ekvivalens az is(S, +(-(S1),S2)) kifejezéssel
```

Operátoros kifejezések

```
<összetett kifejezés> ::=
<struktúranév> (<argumentum>, ...) {eddig csak ez volt}
| <argumentum> <operátornév> <argumentum> {infix kifejezés}
| <operátornév> <argumentum> {prefix kifejezés}
| <argumentum> <operátornév> {posztfix kifejezés}
<operátornév> ::= <struktúranév> {ha operátorként lett definiálva}
```

Operátor-kezelő beépített predikátumok:

- `op(Prioritás, Fajta, OpNév)` vagy `op(Prioritás, Fajta, [OpNév1, OpNév2, ...])`:
  - **Prioritás**: 0–1200 közötti egész
  - **Fajta**: az `yfx`, `xfy`, `xfx`, `fy`, `fx`, `yf`, `xf` névkonstansok egyike
  - **OpNév**: tetszőleges névkonstans
  - pozitív prioritás esetén definiálja az operátor(oka)t, 0 prioritás esetén megszünteti azokat.
- `current_op(Prioritás, Fajta, OpNév)`: felsorolja a definiált operátorokat.

Szabványos, beépített operátorok

Szabványos operátorok

```
1200 xfx :- -->
1200 fx :- ?-
1100 xfy ;
1050 xfy ->
1000 xfy ', '
900 fy \+
700 xfx < = \= = . .
:= = < == \==
=\= > >= is
@< @=< @> @>=
500 yfx + - /\ \ /
400 yfx * / // rem
mod << >>
200 xfx **
200 xfy ^
200 fy - \
```

Egyéb beépített operátorok SICStus Prologban

```
1150 fx dynamic multifile
block meta_predicate
900 fy spy nospy
550 xfy :
500 yfx #
500 fx +
```

Operátorok jellemzői

Egy operátort jellemez a fajtája és prioritása

A fajta meghatározza az operátor-osztályt (írásmódot) és az asszociativitást:

Fajta			Osztály	Értelmezés
bal-asszoc.	jobb-asszoc.	nem-asszoc.		
yfx	xfy	xfx	infix	$X \ f \ Y \equiv f(X, Y)$
	fy	fx	prefix	$f \ X \equiv f(X)$
yf		xf	posztfix	$X \ f \equiv f(X)$

Több-operátoros kifejezésben a zárójelezést a prioritás és az asszociativitás határozza meg, pl.

- $a/b+c*d \equiv (a/b)+(c*d)$ mert / és * prioritása 400, ami **kisebb** mint a + prioritása (500) (kisebb prioritás = **erősebb** kötés).
- $a+b+c \equiv (a+b)+c$ mert a + operátor fajtája yfx, azaz bal-asszociatív — balra köt, balról jobbra zárójelez (a fajtánévben az y betű mutatja az asszociativitás irányát)
- $a^b^c \equiv a^(b^c)$ mert a ^ operátor fajtája xfy, azaz jobb-asszociatív (jobbra köt, jobbról balra zárójelez)
- $a=b=c$ szintaktikusan hibás, mert az = operátor fajtája xfx, azaz nem-asszociatív

Operátorok: zárójelezés

- Induljunk ki egy teljesen zárójelezett, több operátort tartalmazó kifejezésből!
- Egy részkiefejezés prioritása a (legkülső) operátorának a prioritása.
- Egy *op* prioritású operátor *ap* prioritású argumentumát körülvevő zárójelpár elhagyható ha:
  - $ap < op$ pl. $a + (b * c) \equiv a + b * c$ ($ap = 400, op = 500$)
  - $ap = op$, jobb-asszociatív operátor jobboldali argumentuma esetén, pl. $a ^ (b ^ c) \equiv a ^ b ^ c$ ($ap = 200, op = 200$)
  - $ap = op$, bal-asszociatív operátor baloldali argumentuma esetén, pl. $(1 + 2) + 3 \equiv 1 + 2 + 3$.
Kivétel: ha a baloldali argumentum operátora jobb-asszociatív, azaz az előző feltétel alkalmazható.
- Példa a kivétel esetére:
  - ```
:- op(500, xfy, +^).
| ?- :- write((1 +^ 2) + 3), nl. => (1+^2)+3
| ?- :- write(1 +^ (2 + 3)), nl. => 1+^2+3
```
  - tehát: konfliktus esetén az első operátor asszociativitása „győz”.

## Operátorok felhasználása

- Mire jók az operátorok?
  - aritmetikai eljárások kényelmes írására, pl.  $x \text{ is } (Y+3) \bmod 4$
  - aritmetikai kifejezések szimbolikus feldolgozására (pl. szimbolikus deriválás)
  - klózok leírására ( $:-$  és  $'$ ,  $'$  is operátor)
  - klózok átadhatók meta-eljárásoknak, pl. `asserta( (p(X):-q(X),r(X)) )`
  - eljárásfejek, eljárásnév olvashatóbbá tételére:
 

```
:- op(800, xfx, [nagyszülője, szülője]).
```

Gy nagyszülője N :- Gy szülője Sz, Sz szülője N.
  - adatstruktúrák olvashatóbbá tételére, pl.


```
:- op(100, xfx, [.]).
```

sav(kén, h.2-s-o.4).
- Miért rosszak az operátorok?
  - egyetlen globális erőforrás, ez nagyobb projektben gondot okozhat.

Operátorok — kiegészítő megjegyzések

- Azonos nevű, azonos osztályba tartozó operátorok egyidejűleg nem megengedettek.
- Egy program szövegében direktívákkal definiálhatunk operátorokat, pl.


```
:- op(500, xfx, --).           :- op(450, fx, @).
sum_tree(@V, V).              (...)
```
- A „vessző” kettős szerepe
  - struktúra-kifejezés argumentumait választja el
  - 1000 prioritású `xfy` operátorként működik pl.: $(p :- a, b, c) = :- (p, ', '(a, ', '(b, c))$
  - a „pucér” vessző (`,`) nem névkonstans, de operátorként aposztrófok nélkül is írható.
  - struktúra-argumentumban 999-nél nagyobb prioritású kifejezést zárójelezni kell:


```
| ?- write_canonical(a,b,c). => ', '(a, ', '(b,c)
| ?- write_canonical(a,b,c). => ! procedure write_canonical/3 does not exist
```
- Az egyértelmű elemezhetőség érdekében a Prolog szabvány kiköti, hogy
  - operandusként előforduló operátort zárójelbe kell tenni, pl. `Comp = (>)`
  - nem létezhet azonos nevű infix és posztfix operátor.
- Sok Prolog rendszerben nem kötelező betartani ezeket a megszorításokat.

Aritmetika Prologban

- Az operátorok teszik lehetővé azt is, hogy a matematikában ill. más programozási nyelvekben megszokott módon írassunk le aritmetikai kifejezéseket.
- Az `is` beépített predikátum egy aritmetikai kifejezést vár a jobboldalán (2. argumentumában), azt kiértékeli, és az eredményt egyesíti a baloldali argumentummal
- Az `:=` beépített predikátum mindkét oldalán aritmetikai kifejezést vár, azokat kiértékeli, és csak akkor sikerül, ha az értékek megegyeznek.
- Példák:


```
| ?- X = 1+2, write(X), write(' '), write_canonical(X), Y is X.
=>          1+2                +(1,2)    => X = 1+2, Y = 3 ? ; no
| ?- X = 4, Y is X/2, Y := 2.    => X = 4, Y = 2.0 ? ; no
| ?- X = 4, Y is X/2, Y = 2.    => no
```
- **Fontos:** az aritmetikai operátorokkal (+,-,...) képzett kifejezések **összetett Prolog kifejezést** jelentenek. Csak az aritmetikai beépített predikátumok értékelik ki ezeket!
- A Prolog kifejezések alapvetően szimbolikusak, az aritmetikai kiértékelés a „kivétel”.

Klasszikus szimbolikus kifejezés-feldolgozás: deriválás

- Írjunk olyan Prolog predikátumot, amely számokból és az x névkonstansból a $+$, $-$, $*$ műveletekkel képzett kifejezések deriválását elvégzi!

```
% deriv(Kif, D): Kif-nek az x szerinti deriváltja D.
deriv(x, 1).
deriv(C, 0) :-                number(C).
deriv(U+V, DU+DV) :-         deriv(U, DU), deriv(V, DV).
deriv(U-V, DU-DV) :-         deriv(U, DU), deriv(V, DV).
deriv(U*V, DU*V + U*DV) :-   deriv(U, DU), deriv(V, DV).
```

```
| ?- deriv(x*x+x, D).
    => D = 1*x+x*1+1 ? ; no
```

```
| ?- deriv((x+1)*(x+1), D).
    => D = (1+0)*(x+1)+(x+1)*(1+0) ? ; no
```

```
| ?- deriv(I, 1*x+x*1+1).
    => I = x*x+x ? ; no
```

```
| ?- deriv(I, 0).
    => no
```

Operátoros példa: polinom behelyettesítési értéke

- Formula: számokból és az x névkonstansból $+$ és $*$ operátorokkal felépülő kifejezés.
- A feladat: Egy formula értékének kiszámolása egy adott x érték esetén.

```
% erteke(Kif, X, E): A Kif formula értéke E, az x=X behelyettesítéssel.
erteke(x, X, E) :-
    E = X.
erteke(Kif, _, E) :-
    number(Kif), E = Kif.
erteke(K1+K2, X, E) :-
    erteke(K1, X, E1),
    erteke(K2, X, E2),
    E is E1+E2.
erteke(K1*K2, X, E) :-
    erteke(K1, X, E1),
    erteke(K2, X, E2),
    E is E1*E2.
```

```
| ?- erteke((x+1)*x+x+2*(x+x+3), 2, E).
    E = 22 ? ;
no
```

A Prolog lista-fogalma

- A Prolog lista
  - Az üres lista a `[]` névkonstans. A nem-üres lista `'.'` (`Fej, Farok`) struktúra ahol
    - `Fej` a lista feje (első eleme), míg
    - `Farok` a lista farka, azaz a fennmaradó elemekből álló lista.
  - A listák írhatók egyszerűsített alakban („szintaktikus édesítés”).
  - Megvalósításuk optimalizált, időben és helyben is hatékonyabb, mint a „közönséges” struktúráké.

- Példa

```
számlista(.(E,L)) :-
    number(E), számlista(L).
számlista([]).

| ?- listing(számlista).
számlista([A|B]) :-
    number(A),
    számlista(B).
számlista([]).

| ?- számlista([1,2]).    % [1,2] == .(1,.(2,[])) == [1|[2|[]]]
    yes
| ?- számlista([1,a,f(2)]).
    no
```

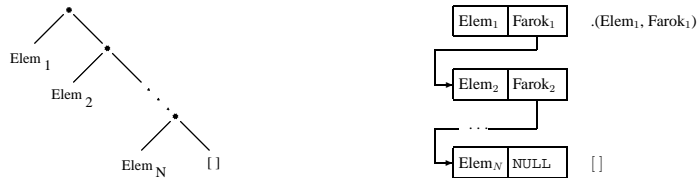
LISTÁK PROLOGBAN

Listák írásmódjai

● Egy N elemű lista lehetséges írásmódjai:

- alapstruktúra-alak: $.(Elem_1, .(Elem_2, \dots, .(Elem_N, []) \dots))$
- ekvivalens lista-alak: $[Elem_1, Elem_2, \dots, Elem_N]$
- kevésbé kényelmes ekvivalens alak: $[Elem_1 | [Elem_2 | \dots | [Elem_N | []] \dots]]$

● A listák fastruktúra alakja és megvalósítása

Listák jelölése — szintaktikus édesítőszerek

- az alapvető édesítés: $[Fej | Farok] \equiv .(Fej, Farok)$
  - N -szeri alkalmazás kevesebb zárójellel:
 $[Elem_1, Elem_2, \dots, Elem_N | Farok] \equiv [Elem_1 | [Elem_2 | \dots | [Elem_N | Farok] \dots]]$
  - Ha a farok $[]$: $[Elem_1, Elem_2, \dots, Elem_N] \equiv [Elem_1, Elem_2, \dots, Elem_N | []]$
- $| ?- [1, 2] = [X|Y]. \Rightarrow X = 1, Y = [2] ?$
 $| ?- [1, 2] = [X, Y]. \Rightarrow X = 1, Y = 2 ?$
 $| ?- [1, 2, 3] = [X|Y]. \Rightarrow X = 1, Y = [2, 3] ?$
 $| ?- [1, 2, 3] = [X, Y]. \Rightarrow no$
 $| ?- [1, 2, 3, 4] = [X, Y|Z]. \Rightarrow X = 1, Y = 2, Z = [3, 4] ?$
 $| ?- L = [1|_], L = [_ , 2|_]. \Rightarrow L = [1, 2|_A] ? \%$ nyílt végű
 $| ?- L = .(1, [2, 3|[]]). \Rightarrow L = [1, 2, 3] ?$
 $| ?- L = [1, 2|. (3, [])]. \Rightarrow L = [1, 2, 3] ?$
 $| ?- [X|[3-Y/X|Y]] = .(A, [A-B, 6]). \Rightarrow A=3, B=[6]/3, X=3, Y=[6] ?$

Tömör és minta-kifejezések, lista-minták, nyílt végű listák

- (Ismétlés:) Tömör (ground) kifejezés: változót nem tartalmazó kifejezés
- Minta: egy általában nem nem tömör kifejezés, mindazon kifejezéseket „képviseli”, amelyek belőle változó-behelyettesítéssel előállnak.
- Lista-minta: listát (is) képviselő minta.
- Nyílt végű lista: olyan lista-minta, amely bármilyen hosszú listát is képvisel.
- Zárt végű lista: olyan lista(-minta), amely egyféle hosszú listát képvisel.

Zárt végű	Milyen listákat képvisel	Nyílt végű	Milyen listákat képvisel
$[X]$	egyelemű	X	tetszőleges
$[X, Y]$	kételemű	$[X Y]$	nem üres (legalább 1 elemű)
$[X, X]$	két egyforma elemből álló	$[X, Y Z]$	legalább 2 elemű
$[X, 1, Y]$	3 elemből áll, 2. eleme 1	$[a, b Z]$	legalább 2 elemű, elemei: $a, b, \dots$

A logikai változó

- A logikai változó fogalma:
  - kifejezésként, kifejezésben egyaránt előfordulhat, vö. a változókat a (lista) mintákban.
  - két változó azonossá tehető (azaz egyesíthető): pl. két azonos változó egy kifejezésben.
  - a változó „teljes jogú” állampolgár a (rész)kifejezések világában
- SML-ben is van mintaillesztés, de a minta csak szétszedésre használható, összerakásra nem; a mintabeli változók mindig (tömör) értéket kapnak.
- (Egyes újabb funkcionális nyelvek, pl. az Oz nyelv, támogatják a logikai változókat.)
- Példa: Az alábbi célsorozat egy két **azonos** elemből álló listát épít fel az L változóban. Az elemek értéke **azonos** lesz a célsorozatbeli x változóval:

```

első_eleme([E|_], E).
második_eleme([_,E|_], E).

| ?- első_eleme(L, X), második_eleme(L, X). => L = [X,X|_A] ? ; no

```
- Ha az egyesített változók bármelyike értéket kap, a többi is erre az értékre helyettesítődik:

```

| ?- első_eleme(L, X), második_eleme(L, X), X = alma.
=> X = alma, L = [alma,alma|_A] ? ; no
| ?- első_eleme(L, X), második_eleme(L, X), második_eleme(L, bor)
=> X = bor, L = [bor,bor|_A] ? ; no

```

Listák összefűzése: az append/3 eljárás

- `append(L1, L2, L3)`: Az `L3` lista az `L1` és `L2` listák elemeinek egymás után fűzésével áll elő (jelöljük: $L3 = L1 \oplus L2$) — két megoldás:

```

append0([], L2, L) :- L = L2.
append0([X|L1], L2, L) :-
    append0(L1, L2, L3), L = [X|L3].

append([], L, L).
append([X|L1], L2, [X|L3]) :-
    append(L1, L2, L3).

> append([1,2,3],[4],A)
(2) > append0([2,3],[4],B), A=[1|B]
(2) > append0([3],[4],C), B=[2|C], A=[1|B]
(2) > append0([1,[4],D],C=[3|D],B=[2|C],A=[1|B])
(1) > D=[4], C=[3|D], B=[2|C], A=[1|B]
BIP > C=[3,4], B=[2|C], A=[1|B]
BIP > B=[2,3,4], A=[1|B]
BIP > A=[1,2,3,4]
BIP > []
L = [1,2,3,4] ?

> append([1,2,3],[4],A), write(A)
(2) > append([2,3],[4],B), write([1|B])
(2) > append([3],[4],C), write([1,2|C])
(2) > append([],[4],D), write([1,2,3|D])
(1) > write([1,2,3,4])
[1,2,3,4]
BIP > []
L = [1,2,3,4] ?

```

- Az `append0/append(L1, ...)` komplexitása: futási ideje arányos `L1` hosszával.

- Miért jobb az `append/3` mint az `append0/3`?

- `append/3` **jobbrekurzív**, ciklussal ekvivalens (nem fogyaszt vermet)
- `append([1, ..., 1000], [0], [2, ...])` azonnal, `append0(...)` 1000 lépésben hiúsul meg
- `append/3` használható szétszedésre is (lásd később), míg `append0/3` nem.

Listák megfordítása

- Naív (négyzetes lépésszámú) megoldás

```

% nrev(L, R): Az R lista az L megfordítása.
nrev([], []).
nrev([X|L], R) :-
    nrev(L, RL),
    append(RL, [X], R).

```

- Lineáris lépésszámú megoldás

```

% reverse(R, L): Az R lista az L megfordítása.
reverse(R, L) :- revapp(L, [], R).

% revapp(L1, L2, R): L1 megfordítását L2 elé fűzve kapjuk R-t.
revapp([], R, R).
revapp([X|L1], L2, R) :-
    revapp(L1, [X|L2], R).

```

- A `lists` könyvtár tartalmazza az `append/3` és `reverse/2` eljárások definícióját.

- A könyvtár betöltése:

```

:- use_module(library(lists)).

```

Lista építése előlről — nyílt végű listákkal

- Az `append` eljárás már az első redukciónál felépíti az eredmény fejét! (az eredményparaméter egy lista-minta lesz, a farok még ismeretlen, vö. logikai változó)

```

append([], L, L).
append([X|L1], L2, [X|L3]) :-
    append(L1, L2, L3).
| ?- append([1,2,3], [4], Ered) => Ered = [1|A], append([2,3], [4], A)

```

- Haladó nyomkövetési lehetőségek ennek demonstrálására

- `library(debugger_examples)` — példák a nyomkövető programozására, új parancsokra
- új parancs: `'N <név>'` —fókuszált argumentum elnevezése
- szabványos parancs: `'^ <argszám>'` —adott argumentumra fókuszálás
- új parancs: `'P [<név>]'` —adott nevű (ill összes) kifejezés kiírása

```

| ?- use_module(library(debugger_examples)).
| ?- trace, append([1,2,3],[4,5,6],A).
1      1 Call: append([1,2,3],[4,5,6],_543) ? ^ 3
1      1 Call: ^3 _543 ? N Ered
1      1 Call: ^3 _543 ? P => Ered = _543
2      2 Call: append([2,3],[4,5,6],_2700) ? P => Ered = [1|_2700]
3      3 Call: append([3],[4,5,6],_3625) ? P => Ered = [1,2|_3625]
4      4 Call: append([], [4,5,6],_4550) ? P => Ered = [1,2,3|_4550]
4      4 Exit: append([], [4,5,6], [4,5,6]) ? P => Ered = [1,2,3,4,5,6]
3      3 Exit: append([3], [4,5,6], [3,4,5,6]) ?
2      2 Exit: append([2,3], [4,5,6], [2,3,4,5,6]) ?
1      1 Exit: append([1,2,3], [4,5,6], [1,2,3,4,5,6]) ?
=> A = [1,2,3,4,5,6] ? ; no

```

append és revapp — listák gyűjtési iránya

- Prolog megvalósítás

```

append([], L, L).
append([X|L1], L2, [X|L3]) :-
    append(L1, L2, L3).

revapp([], L, L).
revapp([X|L1], L2, L3) :-
    revapp(L1, [X|L2], L3).

```

- C++ megvalósítás

```

struct link { link *next;
              char elem;
              link(char e): elem(e) {}
            };
typedef link *list;

list append(list list1, list list2)
{ list list3, *lp = &list3;
  for (list p=list1; p; p=p->next)
  { list newl = new link(p->elem);
    *lp = newl; lp = &newl->next;
  }
  *lp = list2;
  return list3;
}

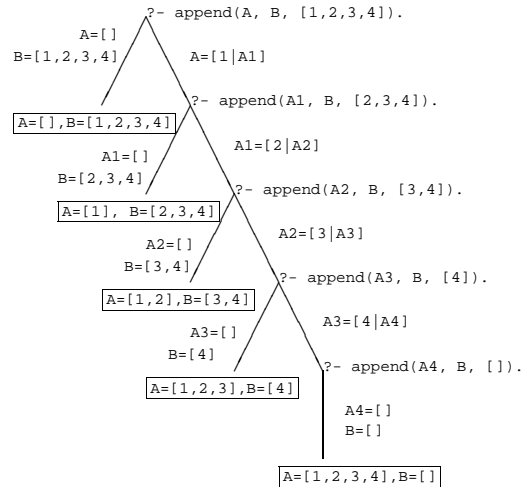
list revapp(list list1, list list2)
{ list l = list2;
  for (list p=list1; p; p=p->next)
  { list newl = new link(p->elem);
    newl->next = l; l = newl;
  }
  return l;
}

```

Listák szétbontása az append/3 segítségével

```
% append(L1, L2, L3):
% Az L3 lista az L1 és L2
% listák elemeinek egymás
% után fűzésével áll elő.
append([], L, L).
append([X|L1], L2, [X|L3]) :-
    append(L1, L2, L3).
```

```
| ?- append(A, B, [1,2,3,4]).
A = [], B = [1,2,3,4] ? ;
A = [1], B = [2,3,4] ? ;
A = [1,2], B = [3,4] ? ;
A = [1,2,3], B = [4] ? ;
A = [1,2,3,4], B = [] ? ;
no
```


Variációk appendre 1. — Három lista összefűzése

- Az append/3 keresési tere **véges**, ha első és harmadik argumentuma közül legalább az egyik zárt végű lista.

- $\text{append}(L1, L2, L3, L123): L1 \oplus L2 \oplus L3 = L123$

```
append(L1, L2, L3, L123) :-
    append(L1, L2, L12), append(L12, L3, L123).
```

- Nem hatékony, pl.: $\text{append}([1, \dots, 100], [1, 2, 3], [1], L)$ 103 helyett 203 lépés!
- Szétszedésre nem alkalmas — végtelen választási pontot hoz létre

- Szétszedésre is alkalmas, hatékony változat

```
% L1 \oplus L2 \oplus L3 = L123, ahol vagy L1 és L2, vagy L123 adott (zárt végű).
append(L1, L2, L3, L123) :-
    append(L1, L23, L123), append(L2, L3, L23).
```

- Az első append/3 hívás nyílt végű listát állít elő:


```
| ?- append([1,2], L23, L).      => L = [1,2|L23] ?
```
- Az L3 argumentum behelyettesíthetősége (nyílt vagy zárt végű lista-e) nem számít.

Mintakeresés append/3-mal

- Párban előforduló elemek

```
% párban(Lista, Elem): A Lista számlistának Elem olyan
% eleme, amelyet egy ugyanilyen elem követ.
párban(L, E) :-
    append(_, [E,E|_], L).
```

```
| ?- párban([1,8,8,3,4,4], E).
E = 8 ? ; E = 4 ? ; no
```

- Dadogó részek

```
% dadogó(L, D): D olyan nem üres részlistája L-nek,
% amelyet egy vele megegyező részlista követ.
dadogó(L, D) :-
    append(_, Farok, L),
    D = [_|_],
    append(D, Vég, Farok),
    append(D, _, Vég).
```

```
| ?- dadogó([2,2,1,2,2,1], D).
D = [2] ? ; D = [2,2,1] ? ; D = [2] ? ; no
```

Keresés listában

- $\text{member}(E, L): E$ az L lista eleme

```
member(Elem, [Elem|_]).
member(Elem, [_|Farok]) :-
    member(Elem, Farok).
member(Elem, [Fej|Farok]) :-
    ( Elem = Fej
    ; member(Elem, Farok)
    ).
```

- A member/2 felhasználási lehetőségei

- Eldöntendő (igen-nem) kérdés:

```
| ?- member(2, [1,2,3]).      => yes
```

- Lista elemeinek felsorolása:

```
| ?- member(X, [1,2,3]).      => X = 1 ? ; X = 2 ? ; X = 3 ? ; no
| ?- member(X, [1,2,1]).      => X = 1 ? ; X = 2 ? ; X = 1 ? ; no
```

- Listák közös elemeinek felsorolása – mindkét fenti hívásmintát használja:

```
| ?- member(X, [1,2,3]),
    member(X, [5,4,3,2,3]).    => X = 2 ? ; X = 3 ? ; X = 3 ? ; no
```

- Egy értéket egy (nyílt végű) lista elemévé tesz, végtelen választás!

```
| ?- member(1, L).            => L = [1|_A] ? ; L = [_A,1|_B] ? ;
                                L = [_A,_B,1|_C] ? ; ...
```

- A member/2 keresési tere **véges**, ha második argumentuma zárt végű lista.

member/2 általánosítása: select/3

- `select(Elem, Lista, Marad)`: Elemet a Listából elhagyva marad Marad.


```
select(Elem, [Elem|Marad], Marad).    % Elhagyjuk a fejet, marad a farok.
select(Elem, [X|Farok], [X|Marad0]) :- % Marad a fej,
    select(Elem, Farok, Marad0).    % a farokból hagyunk el elemet.
```
- Felhasználási lehetőségek:


```
| ?- select(1, [2,1,3], L).           % Adott elem elhagyása
    L = [2,3] ? ; no
| ?- select(X, [1,2,3], L).           % Akármelyik elem elhagyása
    L=[2,3], X=1 ? ; L=[1,3], X=2 ? ; L=[1,2], X=3 ? ; no
| ?- select(3, L, [1,2]).             % Adott elem beszűrése!
    L = [3,1,2] ? ; L = [1,3,2] ? ; L = [1,2,3] ? ; no
| ?- select(3, [2|L], [1,2,7,3,2,1,8,9,4]).
    % Beszűrhető-e 3 az [1,...]-ba
    no                               % úgy, hogy [2,...]-t kapjunk?
| ?- select(1, [X,2,X,3], L).
    L = [2,1,3], X = 1 ? ; L = [1,2,3], X = 1 ? ; no
```
- A `lists` könyvtár tartalmazza a `member/2` és `select/3` eljárások definícióját is.
- A `select/3` keresési tere **végtes**, ha 2. és 3. argumentuma közül legalább az egyik zárt végű.

AZ EGYESÍTÉSI ALGORITMUS

Listák permutációja

- `permutation(Lista, Perm)`: Lista permutációja a Perm lista. (Az alábbi definíció a `library(lists)` könyvtárból származik:)


```
permutation([], []).
permutation(Lista, [Elso|Perm]) :-
    select(Elso, Lista, Maradek),
    permutation(Maradek, Perm).
```
- Felhasználási példák:


```
| ?- permutation([1,2], L).
    L = [1,2] ? ; L = [2,1] ? ; no
| ?- permutation([a,b,c], L).
    L = [a,b,c] ? ; L = [a,c,b] ? ; L = [b,a,c] ? ;
    L = [b,c,a] ? ; L = [c,a,b] ? ; L = [c,b,a] ? ;
    no
| ?- permutation(L, [1,2]).
    L = [1,2] ? ;
    végtelen keresési tér
```
- Ha `permutation/2`-ben az első argumentum ismeretlen, akkor a `select` hívás keresési tere végtelen!

A Prolog alapvető adatkezelő művelete: az egyesítés

- Egyesítés (*unification*): két Prolog kifejezés (pl. egy eljáráshívás és egy klózfej) azonos alakra hozása, változók esetleges behelyettesítésével.
- Példák
  - Bemenő paraméterátadás — a fej változóit helyettesíti be:


```
hívás: nagyszuloje('Imre', Nsz),
fej: nagyszuloje(Gy, N),
behelyettesítés: Gy = 'Imre', N = Nsz
```
  - Kimenő paraméterátadás — a hívás változóit helyettesíti be:


```
hívás: szuloje('Imre', Sz),
fej: szuloje('Imre', 'István'),
behelyettesítés: Sz = 'István'
```
  - Bemenő/kimenő paraméterátadás — a fej és a hívás változóit is behelyettesíti:


```
hívás: sum_tree(leaf(5), Sum)
fej: sum_tree(leaf(V), V)
behelyettesítés: V = 5, Sum = 5
```

Egyesítés: változók behelyettesítése

- A behelyettesítés fogalma
  - A behelyettesítés egy olyan függvény, amely bizonyos változókhoz kifejezéseket rendel.
    - Példa: $\sigma = \{X \leftarrow a, Y \leftarrow s(b, B), Z \leftarrow C\}$. Itt $Dom(\sigma) = \{X, Y, Z\}$
    - A σ behelyettesítés x -hez a -t, Y -hoz $s(b, B)$ -t z -hez C -t rendel. Jelölés: $X\sigma = a$ stb.
  - A behelyettesítés-függvény természetes módon kiterjeszthető az összes kifejezésre:
    - $K\sigma$: σ alkalmazása K kifejezésre: σ behelyettesítéseit *egyidejűleg* elvégezzük K -ban.
    - Példa: $f(g(Z, h), A, Y)\sigma = f(g(C, h), A, s(b, B))$
  - A σ és θ behelyettesítések kompozíciója ($\sigma \otimes \theta$) — egymás utáni alkalmazásuk
    - A $\sigma \otimes \theta$ behelyettesítés az $x \in Dom(\sigma)$ változókhoz az $(x\sigma)\theta$ kifejezést, a többi $y \in Dom(\theta) \setminus Dom(\sigma)$ változóhoz $y\theta$ -t rendel ($Dom(\sigma \otimes \theta) = Dom(\sigma) \cup Dom(\theta)$):

$$\sigma \otimes \theta = \{x \leftarrow (x\sigma)\theta \mid x \in Dom(\sigma)\} \cup \{y \leftarrow y\theta \mid y \in Dom(\theta) \setminus Dom(\sigma)\}$$
    - Pl. $\theta = \{X \leftarrow b, B \leftarrow d\}$ esetén $\sigma \otimes \theta = \{X \leftarrow a, Y \leftarrow s(b, d), Z \leftarrow C, B \leftarrow d\}$
- Egy G kifejezés **általánosabb** mint egy S , ha létezik olyan ρ behelyettesítés, hogy $S = G\rho$
  - Példa: $G = f(A, Y)$ általánosabb mint $S = f(1, s(Z))$, mert $\rho = \{A \leftarrow 1, Y \leftarrow s(Z)\}$ esetén $S = G\rho$.

Az egyesítési algoritmus

- Az egyesítési algoritmus
  - bemenete: két Prolog kifejezés: A és B
  - feladata: a két kifejezés egyesíthetőségének eldöntése
  - eredménye: sikeresség esetén a legáltalánosabb egyesítő ($mgu(A, B)$) előállítása.
- Az egyesítési algoritmus, $\sigma = mgu(A, B)$ előállítása
  1. Ha A és B azonos változók vagy konstansok, akkor $\sigma = \{\}$ (üres behelyettesítés).
  2. Egyébként, ha A változó, akkor $\sigma = \{A \leftarrow B\}$.
  3. Egyébként, ha B változó, akkor $\sigma = \{B \leftarrow A\}$.
  4. Egyébként, ha A és B azonos nevű és argumentumszámú összetett kifejezések és argumentum-listáik $A_1, \dots, A_N$ ill. $B_1, \dots, B_N$, és
    - a. A_1 és B_1 legáltalánosabb egyesítője σ_1 ,
    - b. $A_2\sigma_1$ és $B_2\sigma_1$ legáltalánosabb egyesítője σ_2 ,
    - c. $A_3\sigma_1\sigma_2$ és $B_3\sigma_1\sigma_2$ legáltalánosabb egyesítője σ_3 ,
    - d. ...
 akkor $\sigma = \sigma_1 \otimes \sigma_2 \otimes \sigma_3 \otimes \dots$
  5. Minden más esetben a A és B nem egyesíthető.

Egyesítés: legáltalánosabb egyesítő

- A és B kifejezések egyesíthetőek ha létezik egy olyan σ behelyettesítés, hogy $A\sigma = B\sigma$. Ezt az $A\sigma = B\sigma$ kifejezést A és B egyesített alakjának nevezzük.
- Két kifejezésnek általában több egyesített alakja lehet.
  - Példa: $A = f(X, Y)$ és $B = f(s(U), U)$ egyesített alakja pl.
    - $K_1 = f(s(a), a)$ a $\sigma_1 = \{X \leftarrow s(a), Y \leftarrow a, U \leftarrow a\}$ behelyettesítéssel
    - $K_2 = f(s(U), U)$ a $\sigma_2 = \{X \leftarrow s(U), Y \leftarrow U\}$ behelyettesítéssel
    - $K_3 = f(s(Y), Y)$ a $\sigma_3 = \{X \leftarrow s(Y), U \leftarrow Y\}$ behelyettesítéssel
- A és B legáltalánosabb egyesített alakja egy olyan C kifejezés, amely A és B minden egyesített alakjánál általánosabb
  - A fenti példában K_2 és K_3 legáltalánosabb egyesített alakok
- **Tétel:** A legáltalánosabb egyesített alak, változó-átnevezéstől eltekintve egyértelmű.
- A és B legáltalánosabb egyesítője egy olyan $\sigma = mgu(A, B)$ behelyettesítés, amelyre $A\sigma$ és $B\sigma$ a két kifejezés legáltalánosabb egyesített alakja.
  - A fenti példában σ_2 és σ_3 legáltalánosabb egyesítő.
- **Tétel:** A legáltalánosabb egyesítő, változó-átnevezéstől eltekintve egyértelmű.

Egyesítési példák

- $A = \text{sum\_tree}(\text{leaf}(V), V), B = \text{sum\_tree}(\text{leaf}(5), S)$
  - (4.) A és B neve és argumentumszáma megegyezik
    - (a.) $mgu(\text{leaf}(V), \text{leaf}(5))$ (4., majd 2. szerint) $= \{V \leftarrow 5\} = \sigma_1$
    - (b.) $mgu(V\sigma_1, S) = mgu(5, S)$ (3. szerint) $= \{S \leftarrow 5\} = \sigma_2$
  - tehát $mgu(A, B) = \sigma_1 \otimes \sigma_2 = \{V \leftarrow 5, S \leftarrow 5\}$
- $A = \text{node}(\text{leaf}(X), T), B = \text{node}(T, \text{leaf}(3))$
  - (4.) A és B neve és argumentumszáma megegyezik
    - (a.) $mgu(\text{leaf}(X), T)$ (3. szerint) $= \{T \leftarrow \text{leaf}(X)\} = \sigma_1$
    - (b.) $mgu(T\sigma_1, \text{leaf}(3)) = mgu(\text{leaf}(X), \text{leaf}(3))$ (4., majd 2. szerint) $= \{X \leftarrow 3\} = \sigma_2$
  - tehát $mgu(A, B) = \sigma_1 \otimes \sigma_2 = \{T \leftarrow \text{leaf}(3), X \leftarrow 3\}$

Egyesítési példák a gyakorlatban

• Az egyesítéssel kapcsolatos beépített eljárások:

- $x = y$ egyesíti a két argumentumát, meghiúsul, ha ez nem lehetséges.
- $x \backslash = y$ sikerül, ha két argumentuma nem egyesíthető, egyébként meghiúsul.

• Példák:

```
| ?- 3+(4+5) = Left+Right.
      Left = 3, Right = 4+5 ?
| ?- node(leaf(X), T) = node(T, leaf(3)).
      T = leaf(3), X = 3 ?
| ?- X*Y = 1+2*3.                % mert 1+2*3 ≡ 1+(2*3)
      no
| ?- X*Y = (1+2)*3.
      X = 1+2, Y = 3 ?
| ?- f(X, 3/Y-X, Y) = f(U, B-a, 3).
      B = 3/3, U = a, X = a, Y = 3 ?
| ?- f(f(X), U+2*2) = f(U, f(3)+Z).
      U = f(3), X = 3, Z = 2*2 ?
```

A PROLOG VÉGREHAJTÁSI MECHANIZMUSA

Az egyesítés kiegészítése: előfordulás-ellenőrzés (*occurs check*)

• Kérdés: x és $s(x)$ egyesíthető-e?

- A matematikai válasz: *nem*, egy változó nem egyesíthető egy olyan struktúrával, amelyben előfordul (ez az előfordulás-ellenőrzés).
- Az ellenőrzés költséges, ezért alaphelyzetben nem alkalmazzák, így ciklikus kifejezések keletkezhetnek.
- Szabványos eljárásként rendelkezésre áll: `unify_with_occurs_check/2`
- Kiterjesztés (pl. SICStus): az előfordulás-ellenőrzés elhagyása miatt keletkező ciklikus kifejezések tisztességes kezelése.

• Példák:

```
| ?- X = s(1,X).
      X = s(1,s(1,s(1,s(1,s(...)))))) ?
| ?- unify_with_occurs_check(X, s(1,X)).
      no
| ?- X = s(X), Y = s(s(Y)), X = Y.
      X = s(s(s(s(s(...))))), Y = s(s(s(s(s(...)))))) ?
```

A Prolog végrehajtás eljárásos modelljei

- Az azonos funktorú klózek alkotnak egy eljárást
- Egy eljárás meghívása a hívás és klózfej mintaillesztésével (egyesítésével) történik
- A végrehajtás lépéseinek modellezése:
  - Eljárás-redukciós modell
    - Az alaplépés: egy hívás-sorozat (azaz célsorozat) redukálása egy klóz segítségével (ez a már ismert redukciós lépés).
    - Visszalépés: visszatérünk egy korábbi célsorozathoz, és újabb klózzal próbálkozunk.
    - A modell előnyei: pontosan definiálható, a keresési tér szemléltethető
  - Eljárás-doboz modell
    - Az alap gondolat: egymásba skatulyázott eljárás-dobozok kapuin lépünk be és ki.
    - Egy eljárás-doboz kapui: hívás (belépés), sikeres kilépés, sikertelen kilépés.
    - Visszalépés: új megoldást kérünk egy már lefutott eljárástól (újra kapu).
    - A modell előnyei: közel van a hagyományos rekurzív eljárásmodellhez, a Prolog beépített nyomkövetője is ezen alapul.

A eljárás-redukciós végrehajtási modell

- A redukciós végrehajtási modell alap gondolata
  - A végrehajtás egy állapota: egy célsorozat
  - A végrehajtás kétféle lépésből áll:
    - redukciós lépés: egy célsorozat + klóz $\rightarrow$ új célsorozat
    - zsákutca esetén visszalépés: visszatérés a legutolsó választási ponthoz
  - Választási pont:
    - létrehozása: olyan redukciós lépés amely nem a legutolsó klózzal illesztett
    - aktiválása: visszalépéskor visszatérünk a választási pont célsorozatához és a **további** klózek között keresünk illeszthetőt (Emiatt a választási pontban a célsorozat mellett az illesztett klóz sorszámát is tárolni kell.)
    - az ún. indexelés segít a választási pontok számának csökkentésében
- A redukciós modell keresési fával szemléltethető
  - A végrehajtás során a fa csomópontjait járjuk be mélységi kereséssel
  - A fa gyökerétől egy adott pontig terjedő szakaszon kell a választási pontokat megjegyezni — ez a választási verem (choice point stack)

A redukciós modell alapeleme: redukciós lépés

- Redukciós lépés: egy célsorozat redukálása egy újabb célsorozattá
  - egy programklóz segítségével (az első cél felhasználói eljárást hív):
    - A klózt **lemásoljuk**, minden változót szisztematikusan új változóra cserélve.
    - A célsorozatot szétbontjuk az első hívásra és a maradékra.
    - Az első hívást **egyesítjük** a klózfejjel
    - A szükséges behelyettesítéseket elvégezzük a klóz **törzsén** és a **célsorozat** maradékán is
    - Az új célsorozat: a klóztörzs és utána a maradék célsorozat
    - Ha a hívás és a klózfej nem egyesíthető, akkor a redukciós lépés meghiúsul.
  - egy beépített eljárás segítségével (az első cél beépített eljárást hív):
    - A célsorozatot szétbontjuk az első hívásra és a maradékra.
    - A beépített eljárás hívást végrehajtjuk.
    - Ez lehet sikeres (változó-behelyettesítésekkel), vagy lehet sikertelen.
    - Siker esetén a behelyettesítéseket elvégezzük a célsorozat maradékán.
    - Az új célsorozat: az (első hívás elhagyása után fennmaradó) maradék célsorozat.
    - Ha a beépített eljárás hívása sikertelen, akkor a redukciós lépés meghiúsul.

A Prolog végrehajtási algoritmus

1. (Kezdeti beállítások:) A verem üres, $CS :=$ célsorozat
2. (Beépített eljárások:) Ha CS első hívása beépített akkor hajtjuk végre,
  - a. Ha sikertelen $\Rightarrow$ 6. lépés.
  - b. Ha sikeres, $CS :=$ a redukciós lépés eredménye $\Rightarrow$ 5. lépés.
3. (Klózszámláló kezdőértékezése:) $I = 1$.
4. (Redukciós lépés:) Tekintsük CS első hívására vonatkozatható klózek listáját. Ez indexelés nélkül a predikátum összes klóza lesz, indexelés esetén ennek egy megszürt részsorozata. Tegyük fel, hogy ez a lista N elemű.
  - a. Ha $I > N \Rightarrow$ 6. lépés.
  - b. Redukciós lépés a lista I -edik klóza és a CS célsorozat között.
  - c. Ha sikertelen, akkor $I := I + 1 \Rightarrow$ 4. lépés.
  - d. Ha $I < N$ (nem utolsó), akkor vizsgáljuk $\langle CS, I \rangle$ -t.
  - e. $CS :=$ a redukciós lépés eredménye
5. (Siker:) Ha CS üres, akkor sikeres vég, egyébként $\Rightarrow$ 2. lépés.
6. (Sikertelenség:) Ha a verem üres, akkor sikertelen vég.
7. (Visszalépés:) Ha a verem nem üres, akkor leemeljük a veremből $\langle CS, I \rangle$ -t, $I := I + 1$, és $\Rightarrow$ 4. lépés.

Indexelés (előzetes)

- Mi az indexelés?
  - egy hívásra vonatkozatható (potenciálisan illeszthető) klózek gyors kiválasztása,
  - egy eljárás klózainak **fordítási idejű** csoportosításával.
- A legtöbb Prolog rendszer, így a SICStus Prolog is, az első fej-argumentum alapján indexel (first argument indexing).
  - Az indexelés alapja az első fejjargumentum külső funkora:
    - C szám vagy névkonstans esetén $C/0$;
    - R név és N argumentumú struktúra esetén R/N ;
    - változó esetén nem értelmezett (minden funktohoz besorolattik).
- Az indexelés megvalósítása:
  - Fordítási időben minden funktohoz elkészítjük az alkalmazható klózek listáját
  - Futáskor lényegében konstans idő alatt elő tudjuk venni a megfelelő klózlistát
  - *Fontos:* ha egyelemű a részalmaz, nem hozunk létre választási pontot!
- Például $szuloje('István', X)$ kételemű klózlistára szűkít, de $szuloje(X, 'István')$ mind a 6 klózt megtartja (mert a SICStus Prolog csak az első argumentum szerint indexel)

Redukciós modell — előnyök és hátrányok

Előnyök

- (viszonylag) egyszerű és (viszonylag) precíz definíció
- a keresési tér megjeleníthető, grafikus szemléltethető

Hátrányok

- az eljárásokból való kilépést elfedi, pl.

```

p :- q, r.           G0: p ?
q :- s, t.           G1: q, r ?
s.                   G2: s, t, r ?
t.                   G3: t, r ?
r.                   G4: r ?      ← q-ből való kilépés
                    G5: [] ?

```

- nem jól illeszkedik a Prolog megvalósítások tényleges végrehajtási mechanizmusához
- nem alkalmazható „igazi” Prolog programok nyomkövetésére (hosszú célsorozatok)

Ezért van létjogosultsága egy másik modellnek:

- eljárás-doboz (procedure box) modell
- (szokás még 4-kapus doboz ill. Byrd doboz modellnek is nevezni)
- a Prolog rendszerek nyomkövető szolgáltatása erre a modellre épül

Az eljárás-doboz modell

A Prolog eljárás-végrehajtás két fázisa

- előre menő végrehajtás: egymásba skatulyázott eljárás-belépések és - kilépések
- visszafelé menő végrehajtás: újabb megoldás kérése egy már lefutott eljárástól

Egy egyszerű példa

```

q(2). q(4). q(7).           p(X) :- q(X), X > 3.

```

- Belépünk a p/1 eljárásba (Hívási kapu, Call port)
- Belépünk a q/1 eljárásba (Call)
- A q/1 eljárás sikeresen lefut a q(2) eredménnyel (Kilépési kapu, Exit port)
- A > /2 eljárásba belépünk a 2>3 hívással (Call)
- A > /2 eljárás sikertelenül fut le (Meghiúsulási kapu, Fail port)
- (visszafelé menő futás): visszatérünk (a már lefutott) q/1-be, újabb megoldást kérve (Újra kapu, Redo Port)
- A q/1 eljárás sikeresen lefut a q(4) eredménnyel (Exit)
- A 4>3 eljáráshívással a > /2-be belépünk majd sikeresen kilépünk (Call, Exit)
- A p/1 eljárás sikeresen lefut p(4) eredménnyel (Exit)

Eljárás-doboz modell — grafikus szemléltetés

```

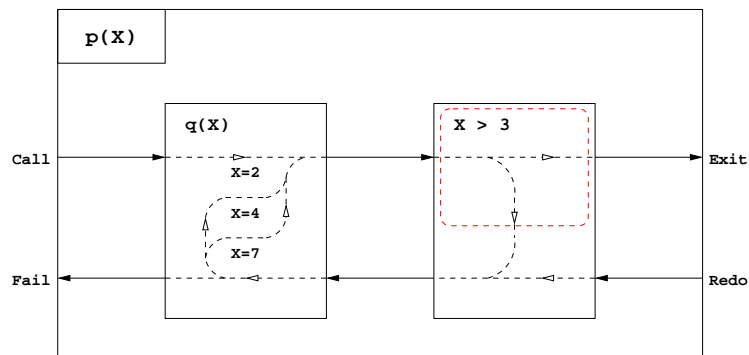
q(2). q(4). q(7).

```

```

p(X) :- q(X), X > 3.

```


Eljárás-doboz modell — egyszerű nyomkövetési példa

Az előző példa nyomkövetése SICStus Prologban

```

q(2). q(4). q(7).

```

```

p(X) :- q(X), X > 3.

```

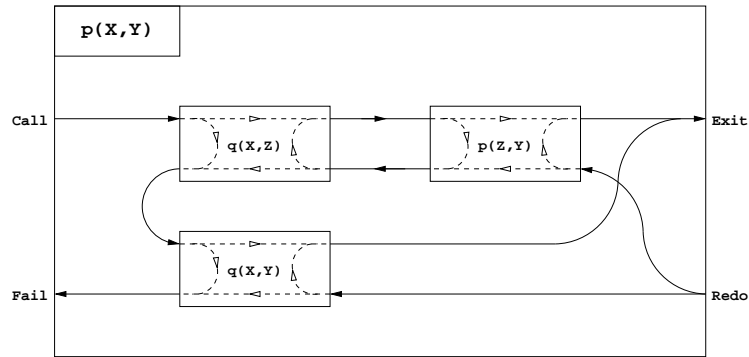
```

| ?- trace, p(X).
      1   1 Call: p(_463) ?
      2   2 Call: q(_463) ?
?   2   2 Exit: q(2) ?   % ? ≡ nondeterminisztikus
kilépés
      3   2 Call: 2>3 ?
      3   2 Fail: 2>3 ?
      2   2 Redo: q(2) ?   % visszafelé menő végrehajtás
?   2   2 Exit: q(4) ?
      4   2 Call: 4>3 ?
      4   2 Exit: 4>3 ?
?   1   1 Exit: p(4) ?
X = 4 ? ;
      1   1 Redo: p(4) ?   % visszafelé menő végrehajtás
      2   2 Redo: q(4) ?   % visszafelé menő végrehajtás
      2   2 Exit: q(7) ?
      5   2 Call: 7>3 ?
      5   2 Exit: 7>3 ?
      1   1 Exit: p(7) ?
X = 7 ? ;
no

```

## Eljárás-doboz: egy összetettebb példa

$p(X,Y) :- q(X,Z), p(Z,Y).$   
 $p(X,Y) :- q(X,Y).$   
 $q(1,2). q(2,3). q(2,4).$



## Eljárás-doboz modell — „kapcsolási” alapelvek

- Hogyan építhető fel egy „szülő” eljárás doboza a benne hívott eljárások dobozaiból?
- Feltehető, hogy a klózfejekben (különböző) változók vannak, a fej-egyesítéseket hívás(okk)á alakítva
- Előre menő végrehajtás:
  - A szülő Hívás kapuját az első klóz első hívásának Hívás kapujára kötjük.
  - Egy rész-eljárás Kilépési kapuját
    - a következő hívás Hívás kapujára, vagy,
    - ha nincs következő hívás, akkor a szülő Kilépési kapujára kötjük
- Visszafelé menő végrehajtás:
  - Egy rész-eljárás Meghiúsulási kapuját
    - az előző hívás Újra kapujára, vagy,
    - ha nincs előző hívás, akkor a következő klóz első hívásának Hívás kapujára, vagy
    - ha nincs következő klóz, akkor a szülő Meghiúsulási kapujára kötjük
  - A szülő Újra kapuját mindegyik klóz utolsó hívásának Újra kapujára kötjük
    - mindig arra a klózra térünk vissza, amelyben legutoljára volt a vezérlés

## Eljárás-doboz modell — OO szemléletben

- Minden eljáráshoz tartozik egy osztály, amelynek van egy konstruktor függvénye (amely megkapja a hívási paramétereket) és egy „adj egy (következő) megoldást” metódusa.
- Az osztály nyilvántartja, hogy hányadik klózban jár a vezérlés
- A metódus első meghívásakor az első klóz első Hívás kapujára adja a vezérlést
- Amikor egy rész-eljárás Hívás kapuhoz érkezünk, **létrehozunk** egy példányt a meghívandó eljárásból, majd
- meghívjuk az eljárás-példány „következő megoldás” metódusát (\*)
  - Ha ez sikerül, akkor a vezérlés átkerül a következő hívás Hívás kapujára, vagy a szülő Kilépési kapujára
  - Ha ez megghiúsul, akkor **megszüntetjük** az eljárás-példányt majd ugrunk az előző hívás Újra kapujára, vagy a következő klóz elejére, stb.
- Amikor egy Újra kapuhoz érkezünk, a (\*) lépésnél folytatjuk.
- A szülő Újra kapuja (a „következő megoldás” nem első hívása) a tárolt klózsorszámnak megfelelő klózban az utolsó Újra kapura adja a vezérlést.

## OO szemléletű dobozok: p/2 „következő megoldás” metódusának C++ kódja

```

boolean p::next()
{ switch(clno) {
  case 0: // entry point for the Call port
    clno = 1; // enter clause 1: p(X,Y) :- q(X,Z), p(Z,Y).
    qpPtr = new q(x, &z); // create a new instance of subgoal q(X,Z)
  redo1:
    if(!qpPtr->next()) { // if q(X,Z) fails
      delete qpPtr; // destroy it,
      goto cl2; // and continue with clause 2 of p/2
    }
    pPtr = new p(z, py); // otherwise, create a new instance of subgoal p(Z,Y)
  case 1: // (enter here for Redo port if clno==1)
    /* redo12: */
    if(!pPtr->next()) { // if p(Z,Y) fails
      delete pPtr; // destroy it,
      goto redo1; // and continue at redo port of q(X,Z)
    }
    return TRUE; // otherwise, exit via the Exit port
  cl2:
    clno = 2; // enter clause 2: p(X,Y) :- q(X,Y).
    qpPtr = new q(x, py); // create a new instance of subgoal q(X,Y)
  case 2: // (enter here for Redo port if clno==1)
    /* redo21: */
    if(!qpPtr->next()) { // if q(X,Y) fails
      delete qpPtr; // destroy it,
      return FALSE; // and exit via the Fail port
    }
    return TRUE; // otherwise, exit via the Exit port
} }

```

## Visszalépéses keresés — egy aritmetikai példa

- Példa: „jó” számok keresése
- A feladat: keressük meg azokat a kétjegyű számokat amelyek négyzete háromjegyű és a szám fordítottjával kezdődik
- A program:

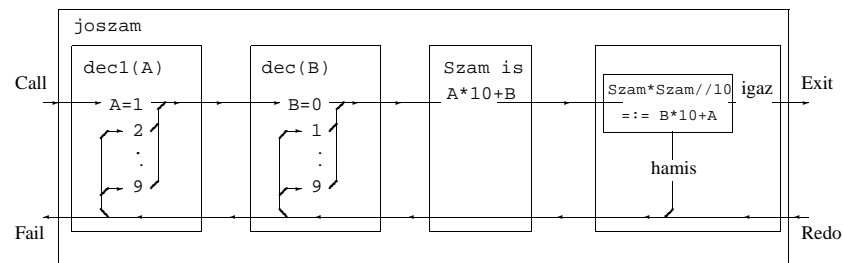
```
% decl(J): J egy pozitív decimális számjegy.
decl(1). decl(2). decl(3). decl(4).
decl(5). decl(6). decl(7). decl(8). decl(9).

% dec(J): J egy decimális számjegy.
dec(0).
dec(J) :- decl(J).

% Szam négyzete háromjegyű és a Szam fordítottjával kezdődik.
joszam(Szam):-
    decl(A), decl(B),
    Szam is A * 10 + B, Szam * Szam // 10 == B * 10 + A.
```

## Prolog végrehajtás — a 4-kapus doboz modell

```
joszam(Szam):-
    decl(A), decl(B),
    Szam is A * 10 + B, Szam * Szam // 10 == B * 10 + A.
```


Visszalépéses keresés — számintervallum felsorolása

- `dec(J)` felsorolta a 0 és 9 közötti egész számokat
- Általánosítás: soroljuk fel az N és M közötti egészeket (N és M maguk is egészek)

```
% between(M, N, I): M =< I =< N, I egész.
between(M, N, M) :-
    M =< N.
between(M, N, I) :-
    M < N,
    M1 is M+1,
    between(M1, N, I).

% dec(X): X egy decimális számjegy
dec(X) :- between(0, 9, X).

| ?- between(1, 2, _X), between(3, 4, _Y), Z is 10*_X+_Y.
Z = 13 ? ;
Z = 14 ? ;
Z = 23 ? ;
Z = 24 ? ;
no
```

A SICStus eljárás-doboz alapú nyomkövetése — legfontosabb parancsok

- Alapvető nyomkövetési parancsok
  - `h <RET>` (help) — parancsok listázása
  - `c <RET>` (creep) vagy `<RET>` — továbblépés minden kapunál megálló nyomkövetéssel
  - `l <RET>` (leap) — csak töréspontnál áll meg, de a dobozokat építi
  - `z <RET>` (zip) — csak töréspontnál áll meg, dobozokat nem épít
  - `+ <RET>` ill. `- <RET>` — töréspont rakása/eltávolítása a kurrens predikátumra
  - `s <RET>` (skip) — eljárástörzs átlépése (Call/Redo $\Rightarrow$ Exit/Fail)
  - `o <RET>` (out) — kilépés az eljárástörzsből
- A Prolog végrehajtást megváltoztató parancsok
  - `u <RET>` (unify) — a kurrens hívást végrehajtás helyett egyesíti egy beolvasott kifejezéssel.
  - `r <RET>` (retry) — újakezdi a kurrens hívás végrehajtását (ugrás a Call kapura)
- Információ-megjelenítő és egyéb parancsok
  - `w <RET>` (write) — a hívás kiírása mélység-korlátozás nélkül
  - `b <RET>` (break) — új, beágyazott Prolog interakciós szint létrehozása
  - `n <RET>` (notrace) — nyomkövető kikapcsolása
  - `a <RET>` (abort) — a kurrens futás abbahagyása

Diszjunkció, példa: az „őse” predikátum

- Az „őse” reláció a „szülője” reláció tranzitív lezártja: a szülő ős (1), és az ős őse is ős (2), azaz:

```
% ose0(E, Os) : E ose Os.
ose0(E, Sz) :- szuloje(E, Sz). % (1)
ose0(E, Os) :- ose0(E, Os0), ose0(Os0, Os). % (2)
```

- Az ose0 definíciója matematikailag helyes, de végtelen Prolog keresési teret ad:

```
szuloje(gyerek, apa). szuloje(gyerek, anya). szuloje(anya, nagyapa).
| ?- ose0(gyerek, Os).
   Os = apa ? ; Os = anya ? ; {néhány másodperc után;}
   ! Resource error: insufficient memory
```

- A végtelen rekurzió oka: Az :- ose0(apa, X). cél esetén az (1) klóz meghiúsul, (2) pedig egy :- ose0(apa, Y), ose0(Y, X). célsorozathoz vezet stb.

- A balrekurziót kiküszöbölve kapjuk:

```
ose1(E, Sz) :- szuloje(E, Sz). % (3)
ose1(E, Os) :- szuloje(E, Sz), ose1(Sz, Os). % (4)
| ?- ose1(gyerek, Os).
   Os = apa ? ; Os = anya ? ; Os = nagyapa ? ; no
```

- Ez minden szuloje(X, Y) részcélt kétszer hajt végre: (3)-ban és (4)-ben.

Deklaratív programozás. BME VIK, 2006. őszi félév

(Logikai Programozás)

TOVÁBBI VEZÉRLÉSI SZERKEZETEK

LP-79

A diszjunkció

- Az ose1 predikátum hatékonyabbá tehető klózai összevonásával:

```
ose2(E, Os) :- szuloje(E, Sz), maga_vagy_ose(Sz, Os).
maga_vagy_ose(E, E). % (1)
maga_vagy_ose(E, Os) :- ose2(E, Os).
```

- A maga_vagy_ose predikátum egy ún. **diszjunkció** bevezetésével kiküszöbölhető:

```
ose3(E, Os) :-
    szuloje(E, Sz),
    ( Os = Sz
    ; ose3(Sz, Os)
    ).
```

- A SICStus Prolog ténylegesen úgy implementálja a fenti diszjunkciót, hogy bevezet egy maga_vagy_ose-vel azonos segéd-predikátumot és az ose3 klózt ose2-vé alakítja.

- (Ismétlés:) Az $x=y$ beépített predikátum a két argumentumát egyesíti.

- Az $= /2$ eljárás egy tényállítással definiálható: $U = V. \equiv (U, U), \text{vö. (1)}.$

Deklaratív programozás. BME VIK, 2006. őszi félév

(Logikai Programozás)

LP-80

A diszjunkció mint szintaktikus édesítőszert

- A diszjunkció akárhány tagú lehet. A ‘;’ művelet gyengébben köt mint a ‘,’ ezért a diszjunkciót mindig zárójelbe tesszük, míg az ágait nem kell zárójelezni. Példa, „szabványos” formázással:

```
a(X, Y, Z) :-
    p(X, U), q(Y, V),
    ( r(U, T), s(T, Z)
    ; t(V, Z)
    ; t(U, Z)
    ),
    u(X, Z).
```

- A diszjunkció egy segéd-predikátummal mindig kiküszöbölhető

- Megkeressük azokat a változókat, amelyek a diszjunkcióban és azon kívül is előfordulnak
- A segéd-predikátumnak ezek a változók lesznek az argumentumai
- A segéd-predikátum minden klóza megfelel a diszjunkció egy ágának

```
seged(U, V, Z) :- r(U, T), s(T, Z).
seged(U, V, Z) :- t(V, Z).
seged(U, V, Z) :- t(U, Z).
```

```
a(X, Y, Z) :-
    p(X, U), q(Y, V),
    seged(U, V, Z),
    u(X, Z).
```

- A diszjunkció szemantikáját ezzel a segéd-predikátumos átalakítással definiáljuk.

Deklaratív programozás. BME VIK, 2006. őszi félév

(Logikai Programozás)

Diszjunkció — megjegyzések

- Az egyes klózek 'ÉS' vagy 'VAGY' kapcsolatban vannak?
  - A program klózai **ÉS** kapcsolatban vannak, pl.


```
szuloje('Imre', 'István').          szuloje('Imre', 'Gizella').
```

 jelentése: Imre szülője István **ÉS** Imre szülője Gizella.
  - Az **ÉS** kapcsolatban levő klózek alternatív (VAGY kapcsolatban levő) válaszokhoz vezetnek:


```
:- szuloje('Imre' Sz). => Sz = 'István' ? ; Sz = 'Gizella' ? ; no
```

 A „Ki Imre szülője?” kérdésre a válasz: István vagy Gizella.
- A fenti két klózos predikátum átalakítható egyetlen klózzá, diszjunkció segítségével:


```
szuloje('Imre', Sz) :-
    ( Sz = 'István'          (*)
    ; Sz = 'Gizella'        (*)
    ).
```

 A konjunkció ezáltal diszjunkcióvá alakult (vö. De Morgan azonosságok).
- Általánosan: tetszőleges predikátum egyklózossá alakítható:
  - a klózokat átalakítjuk azonos fejlűvé, új változók és egyenlőségek bevezetésével:


```
szuloje('Imre', Sz) :- Sz = 'István'.
szuloje('Imre', Sz) :- Sz = 'Gizella'.
```
  - a klóztörzseket egy diszjunkcióvá fogjuk össze, amely az új predikátum törzse (lásd (*)).

A meghíúsulós negáció (NF — Negation by Failure)

- A $\backslash+$ hívás beépített meta-eljárás (vö. $\not\vdash$ — nem bizonyítható)
  - végrehajtja a hívás hívást,
  - ha hívás sikeresen lefutott, akkor meghíúsul,
  - egyébként (azaz ha hívás meghíúsult) sikerül.
- $\backslash+$ hívás futása során hívás legfeljebb egy megoldása áll elő
- $\backslash+$ hívás sohasem helyettesít be változót
- Gondok a meghíúsulós negációval:
  - „zárt világ feltételezése” (CWA) — ami nem bizonyítható, az nem igaz.


```
| ?- \+ szuloje('Imre', X).          ----> no
| ?- \+ szuloje('Géza', X).          ----> true ?
```
  - $\backslash+$ H deklaratív szemantikája: $\neg\exists X(H)$, ahol X a H -ban a hívás pillanatában behelyettesítetlen változókat jelöli.


```
| ?- \+ X = 1, X = 2.          ----> no
| ?- X = 2, \+ X = 1.          ----> X = 2 ?
```

Negáció

- Feladat: Keressünk (adatbázisunkban) egy olyan szülőt, aki **nem** nagyszülő!
- Ehhez negációra van szükségünk:
  - Meghíúsulós negáció: a $\backslash+$ hívás szerkezet lefuttatja hívást, és pontosan akkor sikerül, ha a hívás meghíúsult.
- Egy megoldás:


```
| ?- szuloje(_, X), \+ nagyszuloje(_, X).
X = 'István' ? ;
X = 'Gizella' ? ;
no
```
- Egy ekvivalens megoldás:


```
| ?- szuloje(_Gy, X), \+ szuloje(_, _Gy).
X = 'István' ? ;
X = 'Gizella' ? ;
no
```
- Mi történik ha a két hívást megcseréljük?


```
| ?- \+ szuloje(_, _Gy), szuloje(_Gy, X).
no
```

Példa: együttható meghatározása lineáris kifejezésben

- Formula: számokból és az 'x' névkonstansból '+' és '*' operátorokkal épül fel.
- `% :- type kif == {x} \ number \ {kif+kif} \ {kif*kif}.`
- Lineáris formula: a '*' operátor legalább egyik oldalán szám áll.


```
% egyhat(Kif, E): A Kif lineáris formulában az x együtthatója E.
egyhat(x, 1).
egyhat(Kif, E) :-
    number(Kif), E = 0.
egyhat(K1+K2, E) :-
    egyhat(K1, E1),
    egyhat(K2, E2),
    E is E1+E2.
egyhat(K1*K2, E) :-
    egyhat(K1, E1),
    egyhat(K2, E2),
    E is E1*E2.
```
- ```
| ?- egyhat((x+1)*3)+x+2*(x+x+3), E).
E = 8 ? ;
no
| ?- egyhat(2*3+x, E).
E = 1 ? ;
E = 1 ? ; no
```

Együttható meghatározása: többszörös megoldások kiküszöbölése

- negáció alkalmazásával:

```
(...)
egyhat(K1*K2, E) :-
    number(K1), egyhat(K2, E0), E is K1*E0.
egyhat(K1*K2, E) :-
    \+ number(K1),
    number(K2), egyhat(K1, E0), E is K2*E0.
```

- hatékonyabban, feltételes kifejezéssel:

```
(...)
egyhat(K1*K2, E) :-
    ( number(K1) -> egyhat(K2, E0), E is K1*E0
    ; number(K2), egyhat(K1, E0), E is K2*E0
    ).
```

Feltételes kifejezések

- Szintaxis (felt, akkor, egyébként tetszőleges célsorozatok):

```
(...) :-
    (...),
    ( felt -> akkor
    ; egyébként
    ),
    (...).
```

- Deklaratív szemantika: a fenti alak jelentése megegyezik az alábbival, ha a felt egy egyszerű feltétel (nem oldható meg többféleképpen):

```
(...) :-
    (...),
    ( felt, akkor
    ; \+ felt, egyébként
    ),
    (...).
```

Feltételes kifejezések (folyt.)

- Procedurális szemantika

A (felt->akkor; egyébként), folytatás célsorozat végrehajtása:

- Végrehajtjuk a felt hívást.
- Ha felt sikeres, akkor az akkor, folytatás célsorozatra redukáljuk a fenti célsorozatot, a felt első megoldása által eredményezett behelyettesítésekkel. A felt cél többi megoldását nem keressük meg.
- Ha felt sikertelen, akkor az egyébként, folytatás célsorozatra redukáljuk, behelyettesítés nélkül.

- Többszörös elágaztatás skatulyázott feltételes kifejezésekkel:

```
( felt1 -> akkor1          ( felt1 -> akkor1
; felt2 -> akkor2          ; (felt2 -> akkor2
; ...                      ; ...
)                          ; ...
)                          ; ...
                          (...))
```

- Az egyébként rész elhagyható, alapértelmezése: fail.
- A \+ felt negáció kiváltható a (felt -> fail ; true) feltételes kifejezéssel.

Feltételes kifejezés — példák

- Faktoriális

```
% fakt(+N, ?F): N! = F.
fakt(N, F) :-
    ( N = 0 -> F = 1                                     % N = 0, F = 1
    ; N > 0, N1 is N-1, fakt(N1, F1), F is N*F1
    ).
```

- Jelentése azonos a sima diszjunkciós alakkal (lásd komment), de annál hatékonyabb, mert nem hagy maga után választási pontot.

- Szám előjele

```
% Sign = sign(Num)
sign(Num, Sign) :-
    ( Num > 0 -> Sign = 1
    ; Num < 0 -> Sign = -1
    ; Sign = 0
    ).
```

TÍPUSOK PROLOGBAN

LP-91

Típusok leírása Prologban — folytatás

● Paraméteres típusok — példák

```
:- type pair(T1, T2) ---> T1 - T2.      % egy '-' nevű kétarg.-ú struktúra,
                                       % első arg. T1, a második T2 típusú.
:- type tree(T) ---> leaf(T)           % T típusú elemekből álló
   ; node(tree(T), tree(T)).          % bináris fa
:- type assoc_tree(KeyT, ValueT)      % KeyT és ValueT típusú
   == tree(pair(KeyT, ValueT)).       % párokból álló fa
:- type szótár == assoc_tree(szó, szó).
:- type szó == atom.
```

● Típusdeklarációk szintaxisa

```
<típusdeklaráció> ::= <típuselnevezés> | <típuskonstrukció>
<típuselnevezés> ::= :- type <típusazonosító> == <típusleírás> .
<típuskonstrukció> ::= :- type <típusazonosító> ---> <megkülönb. únió> .
<megkülönb. únió> ::= <konstruktor> ; ...
<konstruktor> ::= <névkonstans> | <struktúranév> (<típusleírás>, ... )
<típusleírás> ::= <típusazonosító> | <típusváltozó> | { <konstruktor> } |
               <típusleírás> \ / <típusleírás>
<típusazonosító> ::= <típusnév> | <típusnév> (<típusváltozó>, ... )
<típusnév> ::= <névkonstans>
<típusváltozó> ::= <változó>
```

Típusok leírása Prologban

- Típusleírás: (tömör) Prolog kifejezések egy halmazának megadása
- Alaptípusok leírása: `int`, `float`, `number`, `atom`, `any`
- Új típusok felépítése:

$$\{ \text{str}(T_1, \dots, T_n) \} \equiv \{ \text{str}(e_1, \dots, e_n) \mid e_1 \in T_1, \dots, e_n \in T_n \}, n \geq 0$$
 Példa: `{személy(atom,atom,int)}` az olyan `személy/3` funktorú struktúrák halmaza, amelyben az első két argumentum `atom`, a harmadik egész.
- Típusok, mint halmazok úniója képezhető a `\ /` operátorral.

$$\{ \text{személy}(\text{atom}, \text{atom}, \text{int}) \} \ \backslash \ / \ \{ \text{atom} - \text{atom} \} \ \backslash \ / \ \text{atom}$$
- Egy típusleírás elnevezhető (kommentben): `:- type tnév == tleírás.`

```
:- type t1 == {atom-atom} \ / atom.,
:- type ember == {ember-atom} \ / {semmi}.
```
- Megkülönböztetett únió: csupa különböző funktorú összetett típus úniója. Ha $S_1, \dots, S_n$ mind különböző funktorú, alkalmazható az egyszerűsített (Mercury) jelölés:

$$:- \text{type } T == \{ S_1 \} \ \backslash \ / \ \dots \ \backslash \ / \ \{ S_n \}. \Rightarrow :- \text{type } T \text{ ---> } S_1 ; \dots ; S_n.$$
 Példák:

```
:- type ember ---> ember-atom; semmi.
:- type fa ---> leaf(int) ; node(fa,fa).
```

LP-92

Predikátumtípus-deklarációk

● Predikátumtípus-deklaráció

```
:- pred <eljárásnév> (<típusazonosító>, ...)
```

● Példa:

```
:- pred sum_tree(tree(int), int).
```

● Predikátummód-deklaráció (Nem kötelező, több is megadható.)

```
:- mode <eljárásnév> (<módazonosító>, ...) ahol <módazonosító> ::= in | out | inout.
```

(Mercury-ban az `inout` módazonosító nem megengedett.)

● Példák:

```
:- mode sum_tree(in, in).      % ellenőrzés
:- mode sum_tree(in, out).    % fa-összeg előállítása
:- mode sum_tree(out, in).    % adott összegű fa építése
```

● Vegyes típus- és móddeklaráció

```
:- pred <eljárásnév> (<típusazonosító> : <módazonosító>, ...)
```

● Példa:

```
:- pred between(int::in, int::in, int::out).
```

Móddeklaráció: a SICStus kézikönyv által használt alak

- A SICStus kézikönyv egy másik jelölést használ a bemenő/kimenő argumentumok jelzésére, pl.

```
sum_tree(+T, ?Sum).
```

- Mód-jelölő karakterek:

- + bemenő argumentum (behelyettesített)
- - kimenő argumentum (behelyettesítetlen)
- : eljárás-paraméter (meta-eljárásokban)
- ? tetszőleges

A Prolog szintaxis összefoglalása

- A Prolog szintaxis alapelvei

- Minden programelem kifejezés!
- A szükséges összekötő jelek (', ', ':', :- -->): szabványos operátorok.
- A beolvasott kifejezést funktora alapján osztályozzuk:
  - *kérdés*: `?- Cél.`
Cél-t lefuttatja, és a változó-behelyettesítéseket kiírja (ez az alapértelmezés az ún. top-level interaktív felületen).
  - *parancs*: `:- Cél.`
A Cél-t csendben lefuttatja. Pl. deklaráció (operátor, ...) elhelyezésére.
  - *szabály*: `Fej :- Törzs.`
A szabályt felveszi a programba.
  - *nyelvtani szabály*: `Fej --> Törzs.`
Prolog szabállyá alakítja és felveszi (lásd a DCG nyelvtan).
  - *tényállítás*: `Minden egyéb kifejezés.`
Üres törzsű szabályként felveszi a programba.

A PROLOG SZINTAXIS

A Prolog nyelv-változatok

- A SICStus rendszer két üzemmódja
  - *iso* Az ISO Prolog szabványnak megfelelő.
  - *sicstus* Korábbi változatokkal kompatibilis.
  - Állítása: `set_prolog_flag(language, Mód).`
  - Különbségek:
    - szintaxis-részletek, pl. a `0x1ff` szám-alak csak ISO módban,
    - beépített eljárások viselkedésének kisebb eltérései.
  - az eddig ismertett eljárások hatása lényegében nem változik.

Szintaktikus édesítőszer — összefoglalás, gyakorlati tanácsok

Operátoros kifejezések alapstruktúra alakra hozása

- Zárójelezzük be a kifejezést, az operátorok prioritása és fajtája alapján, például $-a+b*2 \Rightarrow ((-a)+(b*2))$.
- Hozzuk az operátoros kifejezéseket alapstruktúra alakra:
 $(A \text{ Inf } B) \Rightarrow \text{Inf}(A,B)$, $(\text{Pref } A) \Rightarrow \text{Pref}(A)$, $(A \text{ Postf}) \Rightarrow \text{Postf}(A)$
 Példa: $((-a)+(b*2)) \Rightarrow (-a) + *(b,2) \Rightarrow +(-a), *(b,2)$.
- Trükkös esetek:
  - A vesszőt névként idézni kell: pl. $(pp,(qq;rr)) \Rightarrow ', '(pp,;(qq,rr))$.
  - *Szám* $\Rightarrow$ negatív számkonstans, de - *Egyéb* $\Rightarrow$ prefix alak.
 Példa: $-1+2 \Rightarrow +(-1,2)$, de $-a+b \Rightarrow +(-a),b$.
  - Név(...)* $\Rightarrow$ struktúrakifejezés;
Név(...) $\Rightarrow$ prefix operátoros kifejezés. Példák:
 $-(1,2) \Rightarrow -(1,2)$ (változatlan), de
 $-(1,2) \Rightarrow -(', '(1,2))$.

Szintaktikus édesítőszer — listák, egyéb

Listák alapstruktúra alakra hozása

- Farok-megadás betoldása.
 $[1,2] \Rightarrow [1,2|[ ]]$. $[[X|Y]] \Rightarrow [[X|Y]|[ ]]$
  - Vessző (ismételt) kiküszöbölése $[Elem1,Elem2\dots] \Rightarrow [Elem1|[Elem2\dots]]$.
 $[1,2|[ ]] \Rightarrow [1|[2|[ ]]]$
 $[1,2,3|[ ]] \Rightarrow [1|[2,3|[ ]]] \Rightarrow [1|[2|[3|[ ]]]]$
  - Struktúrakifejezéssé alakítás: $[Fej|Farok] \Rightarrow .(Fej,Farok)$.
 $[1|[2|[ ]]] \Rightarrow .(1,.(2,[ ]))$, $[[X|Y]|[ ]] \Rightarrow .((X,Y),[ ])$
- ### Egyéb szintaktikus édesítőszer:
- Karakterkód-jelölés: $0'Kar$.
 $0'a \Rightarrow 97$, $0'b \Rightarrow 98$, $0'c \Rightarrow 99$, $0'd \Rightarrow 100$, $0'e \Rightarrow 101$
  - Füzér (string): "xyz..." $\Rightarrow$ az xyz... karakterek kódját tartalmazó lista
 $"abc" \Rightarrow [97,98,99]$, "" $\Rightarrow [ ]$, "e" $\Rightarrow [101]$
  - Kapcsos zárójelezés: $\{Kif\} \Rightarrow \{ \}(Kif)$ (egy $\{ \}$ nevű, egyargumentumú struktúra — a $\{ \}$ jelpár egy önálló lexikai elem, egy névkonstans).
  - Bináris, hexa stb. alak (csak iso módban), pl. $0b101010$, $0x1a$.

Kifejezések szintaxisa — kétszintű nyelvtanok

Egy részlet egy „hagyományos” nyelv kifejezés-szintaxisából:

$$\begin{aligned} \langle \text{kifejezés} \rangle ::= & \langle \text{tag} \rangle \\ & | \langle \text{kifejezés} \rangle \langle \text{additív művelet} \rangle \langle \text{tag} \rangle \\ \langle \text{tag} \rangle ::= & \langle \text{tényező} \rangle \\ & | \langle \text{tag} \rangle \langle \text{multiplikatív művelet} \rangle \langle \text{tényező} \rangle \\ \langle \text{tényező} \rangle ::= & \langle \text{szám} \rangle | \langle \text{azonosító} \rangle | (\langle \text{kifejezés} \rangle) \end{aligned}$$

Ugyanez kétszintű nyelvtannal:

$$\begin{aligned} \langle \text{kifejezés} \rangle ::= & \langle \text{kif } 2 \rangle \\ \langle \text{kif } N \rangle ::= & \langle \text{kif } N-1 \rangle \\ & | \langle \text{kif } N \rangle \langle N \text{ prioritású művelet} \rangle \langle \text{kif } N-1 \rangle \\ \langle \text{kif } 0 \rangle ::= & \langle \text{szám} \rangle | \langle \text{azonosító} \rangle | (\langle \text{kif } 2 \rangle) \\ \{ \text{az additív ill. multiplikatív műveletek prioritása } 2 \text{ ill. } 1 \} \end{aligned}$$

Prolog kifejezések szintaxisa

$$\begin{aligned} \langle \text{programelem} \rangle ::= & \langle \text{kifejezés } 1200 \rangle \langle \text{záró-pont} \rangle \\ \langle \text{kifejezés } N \rangle ::= & \langle \text{op } N \text{ fx} \rangle \langle \text{köz} \rangle \langle \text{kifejezés } N-1 \rangle \\ & | \langle \text{op } N \text{ fy} \rangle \langle \text{köz} \rangle \langle \text{kifejezés } N \rangle \\ & | \langle \text{kifejezés } N-1 \rangle \langle \text{op } N \text{ xfx} \rangle \langle \text{kifejezés } N-1 \rangle \\ & | \langle \text{kifejezés } N-1 \rangle \langle \text{op } N \text{ xfy} \rangle \langle \text{kifejezés } N \rangle \\ & | \langle \text{kifejezés } N \rangle \langle \text{op } N \text{ yfx} \rangle \langle \text{kifejezés } N-1 \rangle \\ & | \langle \text{kifejezés } N-1 \rangle \langle \text{op } N \text{ xf} \rangle \\ & | \langle \text{kifejezés } N \rangle \langle \text{op } N \text{ yf} \rangle \\ & | \langle \text{kifejezés } N-1 \rangle \\ \langle \text{kifejezés } 1000 \rangle ::= & \langle \text{kifejezés } 999 \rangle , \langle \text{kifejezés } 1000 \rangle \\ \langle \text{kifejezés } 0 \rangle ::= & \langle \text{név} \rangle (\langle \text{argumentumok} \rangle) \\ & \{ A \langle \text{név} \rangle \text{ és a } (\text{közvetlenül egymás után áll!} \} \\ & | (\langle \text{kifejezés } 1200 \rangle) | \{ \langle \text{kifejezés } 1200 \rangle \} \\ & | \langle \text{lista} \rangle | \langle \text{füzér} \rangle \\ & | \langle \text{név} \rangle | \langle \text{szám} \rangle | \langle \text{változó} \rangle \end{aligned}$$

Kifejezések szintaxisa — folytatás

$\langle \text{op } N T \rangle ::=$	$\langle \text{név} \rangle$ {feltéve, hogy $\langle \text{név} \rangle$ N prioritású és T típusú operátornak lett deklarálva}
$\langle \text{argumentumok} \rangle ::=$	$\langle \text{kifejezés } 999 \rangle$ $\langle \text{kifejezés } 999 \rangle, \langle \text{argumentumok} \rangle$
$\langle \text{lista} \rangle ::=$	$[ ]$ $[\langle \text{listakif} \rangle]$
$\langle \text{listakif} \rangle ::=$	$\langle \text{kifejezés } 999 \rangle$ $\langle \text{kifejezés } 999 \rangle, \langle \text{listakif} \rangle$ $\langle \text{kifejezés } 999 \rangle \langle \text{kifejezés } 999 \rangle$
$\langle \text{szám} \rangle ::=$	$\langle \text{előjeltelen szám} \rangle$ $+ \langle \text{előjeltelen szám} \rangle$ $- \langle \text{előjeltelen szám} \rangle$
$\langle \text{előjeltelen szám} \rangle ::=$	$\langle \text{természetes szám} \rangle$ $\langle \text{lebegőpontos szám} \rangle$

Kifejezések szintaxisa — megjegyzések

- A $\langle \text{kifejezés } N \rangle$ -ben $\langle \text{köz} \rangle$ csak akkor kell ha az őt követő kifejezés nyitó-zárójellel kezdődik.

```
| ?- op(500, fx, succ).
yes
| ?- write_canonical(succ(1,2)), nl, write_canonical(succ(1,2)).
succ(' ', '(1,2))
succ(1,2)
```

- A $\langle \{ \text{kifejezés} \} \rangle$ azonos a $\langle \{ \langle \text{kifejezés} \rangle \} \rangle$ struktúrával, ez pl. a DCG nyelvtanoknál hasznos.

```
| ?- write_canonical({a}).
{a}
```

- Egy $\langle \text{füzér} \rangle$ " jelek közé zárt karaktersorozat, általában a karakterek kódjainak listájával azonos.

```
| ?- write("baba").
[98,97,98,97]
```

A Prolog lexikai elemei 1. (ismétlés)

- $\langle \text{név} \rangle$
  - kisbetűvel kezdődő alfanumerikus jelsorozat (ebben megengedve kis- és nagybetűt, számjegyeket és aláhúzásjelet);
  - egy vagy több ún. speciális jelből ($+ - * / \backslash \$ ^ < > = \backslash \sim : . ? @ \# \&$) álló jelsorozat;
  - az önmagában álló $!$ vagy $;$ jel;
  - a $[ ] \{ \}$ jelpárok;
  - idézőjelek ($'$) közé zárt tetszőleges jelsorozat, amelyben $\backslash$ jellel kezdődő escape-szekvenciákat is elhelyezhetünk.
- $\langle \text{változó} \rangle$
  - nagybetűvel vagy aláhúzással kezdődő alfanumerikus jelsorozat.
  - az azonos jelsorozattal jelölt változók egy klózon belül azonosaknak, különböző klózokban különbözőeknek tekintődnek;
  - kivétel: a semmis változók ($_$) minden előfordulása különböző.

A Prolog lexikai elemei 2.

- $\langle \text{természetes szám} \rangle$
  - (decimális) számjegysorozat;
  - 2, 8 ill. 16 alapú számrendszerben felírt szám, ilyenkor a számjegyeket rendre a $0b$, $0o$, $0x$ karakterekkel kell prefixálni (csak iso módban)
  - karakterkód-konstans $0'c$ alakban, ahol c egyetlen karakter (vagy egy ilyet jelölő escape-szekvencia)
- $\langle \text{lebegőpontos szám} \rangle$
  - mindenképpen tartalmaz tizedespontot
  - mindkét oldalán legalább egy (decimális) számjegyvel
  - e vagy E betűvel jelzett esetleges exponens

Megjegyzések és formázó-karakterek

- Megjegyzések (comment)
  - A % százalékjeltől a sor végéig
  - A /* jelpártól a legközelebbi */ jelpárig.
- Formázó elemek
  - szóköz, újsor, tabulátor stb. (nem látható karakterek)
  - megjegyzés
- A programszöveg formázása
  - formázó elemek (szóköz, újsor stb.) szabadon elhelyezhetők;
  - kivétel: struktúrakifejezés neve után nem szabad formázó elemet tenni;
  - prefix operátor és (közé kötelező formázó elemet tenni;
  - < záró-pont): egy . karakter amit egy formázó elem követ.

PROLOG PÉLDÁK

A régi jegyzet bevezető példája: útvonalkeresés

- A feladat:
  - Tekintsük (autóbusz)járatok egy halmazát.
  - Mindegyik járhoz a két végpont és az útvonal hossza van megadva.
  - Írjunk Prolog eljárást, amellyel megállapítható, hogy két pont összeköthető-e pontosan N csatlakozó járattal!
- Átfogalmazás: egy súlyozott irányítatlan gráfban két pont közötti utat keresünk. Élek:


```
% járat(A, B, H): Az A és B városok között van járat, és hossza H km.
járat('Budapest', 'Prága', 515).
járat('Budapest', 'Bécs', 245).
járat('Bécs', 'Berlin', 635).
járat('Bécs', 'Párizs', 1265).
```
- Irányított élek:


```
% útszakasz(A, B, H): A-ból B-be eljuthatunk egy H úthosszú járattal.
útszakasz(Kezdet, Cél, H) :-
(   járat(Kezdet, Cél, H)
;   járat(Cél, Kezdet, H)
).
```

Az útvonalkeresési feladat — folytatás

- Adott lépésszámú útvonal (él-sorozat) és hossza:

```
% útvonal(N, A, B, H): A és B között van (pontosan)
% N szakaszból álló útvonal, amelynek összhossza H.
útvonal(0, Hová, Hová, 0).
útvonal(N, Honnan, Hová, H) :-
  N > 0,
  N1 is N-1,
  útszakasz(Honnan, Közben, H1),
  útvonal(N1, Közben, Hová, H2),
  H is H1+H2.
```

- Futási példa:

```
| ?- útvonal(2, 'Párizs', Hová, H).
   H = 1900, Hová = 'Berlin' ? ;
   H = 2530, Hová = 'Párizs' ? ;
   H = 1510, Hová = 'Budapest' ? ;
   no
```

Körmentes út keresése

- Könyvtár betöltése, adott funktorú eljárások importálásával:

```
:- use_module(library(lists), [member/2]).
```

- Segéd-argumentum: az érintett városok listája, fordított sorrendben

```
% útvonala_2(N, A, B, H): A és B között van (pontosan)
% N szakaszból álló körmentes útvonala, amelynek összhossza H.
útvonala_2(N, Honnan, Hová, H) :-
    útvonala_2(N, Honnan, Hová, [Honnan], H).

% útvonala_2(N, A, B, Kizártak, H): A és B között van pontosan
% N szakaszból álló körmentes, Kizártak elemein át nem menő H hosszú út.
útvonala_2(0, Hová, Hová, Kizártak, 0).
útvonala_2(N, Honnan, Hová, Kizártak, H) :-
    N > 0, N1 is N-1, útszakasz(Honnan, Közben, H1),
    \+ member(Közben, Kizártak),
    útvonala_2(N1, Közben, Hová, [Közben|Kizártak], H2), H is H1+H2.
```

- Példa-futás:

```
| ?- útvonala_2(2, 'Párizs', Hová, H).
    H = 1900, Hová = 'Berlin' ? ;
    H = 1510, Hová = 'Budapest' ? ; no
```

Továbbfejlesztés: körmentes út keresése, útvonal-gyűjtéssel

- Az alapötlet: a `kizártak` listában gyűlik a (fordított) útvonal.
- A rekurzív eljárásban szükséges egy **új argumentum**, hogy az útvonalat kiadjuk!

```
:- use_module(library(lists), [member/2, reverse/2]).

% útvonala_3(N, A, B, Út, H): A és B között van (pontosan)
% N szakaszból álló körmentes Út útvonal, amelynek összhossza H.
útvonala_3(N, Honnan, Hová, Út, H) :-
    útvonala_3(N, Honnan, Hová, [Honnan], Fűt, H),
    reverse(Fűt, Út).

% útvonala_3(N, A, B, Fűt0, Fűt, H): A és B között van pontosan
% N szakaszból álló körmentes, Fűt0 elemein át nem menő H hosszú út.
% Fűt = (az A → B útvonal megfordítása) ⊕ Fűt0.
útvonala_3(0, Hová, Hová, Fordűt, Fordűt, 0).
útvonala_3(N, Honnan, Hová, Fordűt0, Fordűt, H) :-
    N > 0, N1 is N-1, útszakasz(Honnan, Közben, H1),
    \+ member(Közben, Fordűt0),
    útvonala_3(N1, Közben, Hová, [Közben|Fordűt0], Fordűt, H2), H is H1+H2.

| ?- útvonala_3(2, 'Párizs', _, Út, H).
    H = 1900, Út = ['Párizs', 'Bécs', 'Berlin'] ? ;
    H = 1510, Út = ['Párizs', 'Bécs', 'Budapest'] ? ; no
```

Súlyozott gráf ábrázolása éllistával

- A gráf ábrázolása

- a gráf élek listája,
- az él egy három-argumentumú struktúra,
- argumentumai: a két végpont és a súly.

- Típus-definíció

```
% :- type él ---> él(pont, pont, súly).
% :- type pont == atom.
% :- type súly == int.
% :- type gráf == list(él).
```

- Példa

```
hálózat([él('Budapest', 'Bécs', 245),
        él('Budapest', 'Prága', 515),
        él('Bécs', 'Berlin', 635),
        él('Bécs', 'Párizs', 1265)]).
```

Ismétlődésmentes útvonal keresése listával ábrázolt gráfban

```
:- use_module(library(lists), [select/3]).
```

```
% útvonala_4(N, G, A, B, L, H): A G gráfban van egy A-ból
% B-be menő N szakaszból álló L út, melynek összhossza H.
útvonala_4(0, _Gráf, Hová, Hová, [Hová], 0).
útvonala_4(N, Gráf, Honnan, Hová, [Honnan|Út], H) :-
    N > 0, N1 is N-1,
    select(Él, Gráf, Gráf1),
    él_végpontok_hossz(Él, Honnan, Közben, H1),
    útvonala_4(N1, Gráf1, Közben, Hová, Út, H2),
    H is H1+H2.
```

```
% él_végpontok_hossz(Él, A, B, H): Az Él irányítatlan él
% végpontjai A és B, hossza H.
él_végpontok_hossz(él(A,B,H), A, B, H).
él_végpontok_hossz(él(A,B,H), B, A, H).
```

```
| ?- hálózat(_Gráf), útvonala_4(2, _Gráf, 'Budapest', _, Út, H).
    H = 880, Út = ['Budapest', 'Bécs', 'Berlin'] ? ;
    H = 1510, Út = ['Budapest', 'Bécs', 'Párizs'] ? ;
    no
```

Bináris fákra vonatkozó példasor — fa levele

- Ismétlés: egészekből álló bináris fa:

```
:- type itree == {node(itree, itree)} \/ {leaf(int)}.
:- type itree ----> node(itree, itree) | leaf(int).
```

- Írjunk egy predikátumot annak eldöntésére, hogy egy adott érték szerepel-e egy fa levelében (vö. member/2)!

```
% fa_levele(Fa, Ertek): A Fa bináris fa levelében szerepel az Ertek szám.
fa_levele(leaf(V), V). % ha a fa egyetlen levélből áll és a levélbeli
% érték megegyezik a keresettel, akkor 'siker'
fa_levele(node(L,_) , V) :-
    fa_levele(L, V). % ha a bal részében van, akkor az egészben is
fa_levele(node(_,R), V) :-
    fa_levele(R, V). % ha a jobb részében van, akkor az egészben is
```

- Az aláhúzásjel egy ún. semmis (void) változó, ennek minden előfordulása különböző változó!
- Példák: ellenőrzés (1), adott fa leveleinek felsorolása (2), adott levelű fák felsorolása, (3) (∞ keresési tér).

```
| ?- fa_levele(node(node(leaf(1),leaf(2)),leaf(7)), 2). => yes (1)
| ?- fa_levele(node(node(leaf(1),leaf(2)),leaf(7)), 3). => no (1)
| ?- fa_levele(node(leaf(1),leaf(7)), E). => E = 1 ? ; E = 7 ? ; no (2)
| ?- fa_levele(Fa, 3). => Fa = leaf(3) ? ; Fa = node(leaf(3),_A) ? ; ... (3)
```

Összetett adatstruktúrák konjunktív és diszjunktív bejárása

- Prologban egy összetett adatstruktúrát kétféleképpen lehet bejárni:

- konjunktívan: a részek bejárása ÉS kapcsolatban van, általában egy eredményt ad

- pl. fa összegzése (sum_tree), fa ellenőrzése (itree), fa kiírása:

```
% faki(Fa): Fa kiírható (mindig teljesül :-). Mellékhatásként kiírja a Fa fát.
faki(leaf(V)) :-
    write(@), write(V). % A write(X) beépített pred. kiírja az X kifejezést.
faki(node(L,R)) :-
    write(' '), faki(L), write(' -- '), faki(R), write(' ').

| ?- faki(node(node(leaf(1),leaf(8)),leaf(7))). => ((@1 -- @8) -- @7)
yes
```

- diszjunktívan: a részek bejárása VAGY kapcsolatban van, visszalépéskor új eredmény

- pl. fa leveleinek felsorolása (fa_levele)

- A diszjunktív, felsoroló bejárás könnyen kiegészíthető további feltételekkel

- Keressük egy fának az (5,10) intervallumba eső leveleit:

```
| ?- _Fa = node(node(leaf(1),leaf(8)),leaf(7)), fa_levele(_Fa, E), 5 < E, E < 10.
=> E = 8 ? ; E = 7 ? ; no
| ?- _Fa = (...), fa_levele(_Fa, E), 5 < E, E < 10, write(E), write(' '), fail.
=> 8 7 => no
```

- A fail beépített predikátum mindig meghíúsul, pl. ún. visszalépéses ciklus szervezésére jó.

Levél elhagyása bináris fából

- Írjunk egy predikátumot annak eldöntésére, hogy egy adott érték szerepel-e egy összetett fa levelében! A predikátum adja vissza a levél elhagyása után fennmaradó fát!

```
% flm(Fa, Ertek, Marad): A Fa összetett bináris fa egy Ertek értékű
% levelének elhagyása után marad a Marad fa. (flm = fa_level_maradek)
flm(node(leaf(V),T), V, T). % ha a bal részfa a keresett levél
% akkor a jobb részfa a maradék
flm(node(T,leaf(V)), V, T). % ugyanez jobboldali levél esetére
flm(node(L0,R), V, node(L,R)) :-
    flm(L0, V, L). % ha a bal részfából elhagyható a levél
% akkor ennek maradéka, kiegészítve
% a jobb részfával, lesz a teljes fa maradéka
flm(node(L,R0), V, node(L,R1)) :-
    flm(R0, V, R1). % ugyanez jobb részfa esetére
```

- Az flm/3 predikátum használható ellenőrzése, de fa szétbontására is:

```
| ?- flm(node(leaf(1),node(leaf(2),leaf(3))), 2, T). =>
T = node(leaf(1),leaf(3)) ? ; no
| ?- flm(node(leaf(1),node(leaf(2),leaf(3))), 7, T). => no
| ?- flm(node(leaf(1),node(leaf(2),leaf(3))), X, T). =>
T = node(leaf(2),leaf(3)), X = 1 ? ;
T = node(leaf(1),leaf(3)), X = 2 ? ;
T = node(leaf(1),leaf(2)), X = 3 ? ; no
```

Levél beszúrása bináris fába

- Írjunk egy predikátumot arra, hogy egy adott értékű levelet egy fába minden lehetséges módon beszúrjon!

- Nem kell írunk, már megírtuk! Az flm predikátum erre is jó:

```
% flm(Fa, Ertek, Marad): A Fa összetett bináris fa egy Ertek értékű
% levelének elhagyása után marad a Marad fa. Röviden: Fa - Ertek = Marad.
% flm(Fa, Ertek, Marad): A Fa (összetett) bináris fa úgy áll elő, hogy
% a Marad fába beszúrunk egy E értékű levelet. Fa = Marad + Ertek.
flm(node(leaf(V),T), V, T). % Egy T fába beszúrhatunk egy levelet
(...) % úgy, hogy az egylevelű fát T elé tesszük
```

- Példák:

```
| ?- flm(Fa, 2, leaf(1)), faki(Fa), write(' '), fail.
(@2 -- @1) (@1 -- @2) => no
| ?- flm(Fa0, 2, leaf(1)), flm(Fa, 3, Fa0), faki(Fa), write(' '), fail.
(@3 -- (@2 -- @1)) (@2 -- @1) -- @3) ((@3 -- @2) -- @1) ((@2 -- @3) -- @1)
(@2 -- (@3 -- @1)) (@2 -- (@1 -- @3)) (@3 -- (@1 -- @2)) ((@1 -- @2) -- @3)
((@3 -- @1) -- @2) ((@1 -- @3) -- @2) (@1 -- (@3 -- @2)) (@1 -- @2 -- @3)) => no
negylevelu(X, Y, Z, U, Fa) :- % Fa az X, Y, Z, U levelekből áll
    flm(Fa0, Y, leaf(X)), flm(Fa1, Z, Fa0), flm(Fa, U, Fa1).

| ?- findall(Fa, negylevelu(1,3,4,6,Fa), Fak), length(Fak,Db). => Db = 120, Fak = (...)
```

Példa: adott értékű kifejezés előállítás

- A feladat: írjunk Prolog programot a következő feladvány megoldására:
  - Az 1, 3, 4, 6 számokból a négy alapművelet felhasználásával állítsuk elő a 24 számértéket!
  - Mind a négy számot fel kell használni, tetszőleges sorrendben.
  - Tetszőleges alapműveletek használhatók, tetszőlegesen zárójelezéssel.
- Már van egy predikátumunk (`negylevelu/5`), amely adott számokból tetszőleges fát épít.
- Definiáljunk egy predikátumot, amely egy fának megfelelő aritmetikai kifejezéseket készít!

```
% fa_kif(Fa, Kif): Kif a Fa fával azonos alakú, azonos számokból álló
% aritmetikai kifejezés, amelyben a négy alapművelet fordulhat elő.
fa_kif(leaf(V), V).
fa_kif(node(L,R), Exp) :-
    fa_kif(L, E1),
    fa_kif(R, E2),
    alap4(E1, E2, Exp).

% alap4(X, Y, Kif): Kif az X és Y kifejezésekből a négy alapművelet egyikével áll elő.
alap4(X, Y, X+Y).          alap4(X, Y, X-Y).
alap4(X, Y, X*Y).          alap4(X, Y, X/Y).

| ?- fa_kif(node(leaf(1),node(leaf(2),leaf(3))), Kif).
Kif = 1+(2+3) ? ; Kif = 1-(2+3) ? ; Kif = 1*(2+3) ? ; Kif = 1/(2+3) ? ;
(...)
Kif = 1+2/3 ? ; Kif = 1-2/3 ? ; Kif = 1*(2/3) ? ; Kif = 1/(2/3) ? ; no
```

Példa: adott értékű kifejezés előállítás (folyt.)

- Korábban elkészített predikátumok:
  - adott számokból álló fákat felsoroló `negylevelu/5`
  - adott fával azonos szerkezetű aritmetikai kifejezéseket felsoroló `fa_kif/2`
- Ezekre építve könnyen megírható a feladvány megoldására használható predikátum:


```
% Kif egy a négy alapművelettel az X, Y, Z, U számokból
% felépített kifejezés, amelynek értéke Ertek.
negylevelu_erteke(X, Y, Z, U, Ertek, Kif) :-
    negylevelu(X, Y, Z, U, Fa),
    fa_kif(Fa, Kif),
    Kif =:= Ertek.

| ?- negylevelu_erteke(1,3,4,6,24,Kif).
...
```
- Megjegyzések
  - Az aritmetikai eljárásokban a változók nem csak számokra, hanem tömör aritmetikai kifejezésekre is be lehetnek helyettesítve.
  - A `negylevelu_erteke` eljárás utolsó hívása helyett **nem** lenne jó: `Ertek is Kif. Miért?`